

Otthontalanul... Tégy az emberért!

TÍZ ÉV UTÁN

„Egy átlagos téli estén – 1999 február 3-án, szerdán délután 5 óra és éjjel 12 óra között, amikor a napi hőmérséklet -5 C fok volt – tizenöt kérdésből álló adatlapot vettünk fel a fővárosban lévő hajléktalanszállók igénybevevői körében. ... Ezzel egy időben (18 óra után) a “téli krízis akció” keretében a pályaudvarokon meleg teát és szendvicset osztó szolgálatok is feltették e kérdések egy részét a hozzájuk forduló 360 igénybevevőnek. ... A kérdezés egyik célja egy világosan áttekinthető “pillanatfelvétel” elkészítése volt a fővárosi hajléktalan-ellátó szolgálatokat egy adott időpontban igénybevevőkről, másik célja egy olyan, minden évben megismételhető információgyűjtés elindítása volt, amely lehetővé teszi a szolgáltatások igénybevevőinek időbeli összehasonlítását, egyes változási tendenciák nyomon követését - az ellátó rendszer folyamatos értékelése és továbbfejlesztése érdekében. ...

Elhatározásunkhoz híven azóta minden év február 3-án megismételtük az adatfelvételt, közben egy-egy kisebb kérdéscsoportot megváltoztatva egy-egy bennünket különösen érdeklő probléma részletesebb megismerése érdekében.”

Otthontalanul...
Tégy az emberért!

Szerkesztő bizottság:

Breitner Péter
Gurály Zoltán
Győri Péter
Kártyás Irén
Mezei György
Pelle József
Virág Tamás

Szerkesztette:

Győri Péter
Tatár Babett

Kiadja:

Menhely Alapítvány

*

Budapesti Módszertani Szociális Központ
és Intézményei
2003.

ISSN:

ISBN:

Bényei Zoltán - Gurály Zoltán - Győri Péter - Mezei György

Tíz év után

Gyorsjelentés a fővárosi hajléktalanokról - 1999.

Egy átlagos téli estén - 1999. február 3-án, szerdán délután 5 óra és éjjel 12 óra között, amikor a napi átlagos hőmérséklet - 5 C fok volt - tízenöt kérdésből álló adatlapot vettünk fel a fővárosi hajléktalanszállók lakói körében. Ezen az éjszakán a fővárosban 52 szállás működött, összesen 3228 férőhellyel. Három intézmény - együttesen 307 férőhellyel - elzárkózott attól, hogy az adatok felvételében közreműködjön. A fennmaradó 2921 ágyat 2773 ember használta aznap (a kapacitás 95 %-a). Az így megkérdezettek 90 %-a válaszolt kérdéseinkre (persze egyes kérdéseknél még előfordultak adathiányok), vagyis 2552 fő válaszait tudtuk feldolgozni. Ezzel egy időben (18 óra után) a "téli krízis akció" keretében a közterületeken meleg teát és szendvicset osztó szolgálatok is feltették e kérdések egy részét a hozzájuk forduló 360 embernek¹. Az adatlapok felvételét az egyes intézményekben dolgozó szociális munkások végezték, előzetes felkészítést követően. Közös munkájukat most is megköszönjük².

A kérdés egyik célja egy világosan áttekinthető "pillanatfelvétel" elkészítése volt a fővárosi hajléktalan-ellátó szolgálatokat egy adott időpontban igénybevevőkről³, másik célja egy olyan, minden évben megismételhető információgyűjtés elindítása volt, amely lehetővé teszi a szolgáltatások igénybevevőinek időbeli összehasonlítását, egyes változási tendenciák nyomon követését - az ellátó rendszer folyamatos értékelése és továbbfejlesztése érdekében.

Elemzésünkben először megkíséreljük ismételt és önkritikusan tisztázni az alapfogalmakat, magyarázatot keresni arra, hogy az elmúlt tíz év alatt miért torzult ezek használata, s ez milyen torzulásokat eredményezett az ellátási stratégiák kialakításában. Állításainkat az empirikus felmérés adataival támasztjuk alá, majd a hajléktalanná válás tipikus útjait bemutató kismintás elemzéssel finomítjuk tovább. Ezt követően azt vizsgáljuk meg, hogy a tavaly hajléktalanná váltak, mások-e, mint a régebb óta hajléktalanok, a különböző célú ellátási formákat hasonlítjuk össze az azokat igénybevevők főbb jellemzői szerint, végül megvizsgáljuk, hogy kik azok,

¹ A teajáratok szolgáltatásait aznap igénybevevők kb. 80 %-a válaszolt a kérdésekre.

² Az adatfelvétel költségeit a Fővárosi Szociális Közalapítvány, a Menhely Alapítvány és a Twist Olivér Alapítvány támogatta.

³ Kiküszöbölve ezzel a különböző szempontok alapján, különböző időpontokban készült, feltételezhető "átmozgásokat" is tartalmazó korábbi felvételek összehasonlításának torzításait.

Tíz év után

akik ugyanebben az időben a főváros utcáin tartózkodva, az ún. teajáratok szolgáltatásait vették igénybe.

Tanulmányunk végén összefoglaljuk az adatok elemzéséből levonható főbb következtetéseket a mára kialakult hajléktalanellátó rendszer egyes diszfunkcióira vonatkozóan, ezek közül kiemelve azt a problémát, hogy a szállásnyújtó intézmények mennyiben szolgálják az otthontalanok - lakástalanok - hajléktalanok - fedél nélküliek szükségleteit, milyen lényeges eltérések figyelhetők meg az intézményes célok és a tényleges igénybevétel között, hol mutathatóak ki az egyes intézménytípusok feladatellátásának főbb ellentmondásai. Megpróbálunk néhány indító gondolatot megfogalmazni a szükséges változtatások lehetséges irányáról, amelyekkel a további közös szakmapolitikai gondolkodást és tetteket szeretnénk elősegíteni.

Mind a következtetések megfogalmazása, mind a használt fogalmak tisztázása során megpróbáltunk a lehető legszigorúbban ragaszkodni az empirikus adatfelvétel korrekt elemzéséhez. Ez természetesen kijelöli jelen tanulmányunk korlátait is: "tíz év után" inkább a valós adatok, mintsem saját időbeli benyomásaink elemzésére koncentrálnunk. Ennek a fővárosi adatfelvételnek az elemzése nyilván nem ad módot annak érdemi taglalására, hogy a hazánkban mára kialakult hajléktalanügyi finanszírozási, szabályozási és ellátó rendszer, valamint a hozzákapcsolódó szakmai gondolkodás miért nincs "köszönő viszonyban" sem több ezer olyan ember tragikus helyzetének a kezelésével, akik a végrehajtási eljárás, vagy a természeti katasztrófák következtében 1999-ben meg kellett, hogy tapasztalják: fedél nélküliek lettek.

Szócsapda - számcsapda

“Vannak-e Magyarországon hajléktalanok?” - kérdezték 1988-89-ben a rendszerkritika és rendszerváltás éveiben az újságírók. Azóta sok víz lefolyt a Dunán, s a válasz, “Igen, Magyarországon vannak hajléktalanok.” számos tartalmi és politikai üzenetváltáson ment keresztül. A közbeszéd mára már szinte elcsépelet szóként használja a “hajléktalanok” megjelölést, mellyel tíz évvel ezelőtt szembesült, s melynek kimondása, a hajléktalanság jelenlétének felismerése

Tíz év után

annak idején politikai tényezővé vált⁴. Kérdések és válaszok hangzottak el arról, hogy “Kik a hajléktalanok és hányan vannak?”, nem kevés résztanulmány is született e tárgyban azóta⁵.

Tíz év után úgy látjuk, hogy igen gyakran pontatlan kérdésekre pontatlan válaszok születtek, melyek nem egyszer aktuális és parciális célokat szolgáltak. Talán ennél is fontosabb, hogy ennek következtében - s ezt a következőkben megpróbáljuk bizonyítani - a hajléktalanságról, mint társadalmi jelenségről kreált kép is torzult, s torzultak az ezek alapján kialakított ellátási stratégiák is. A közvéleményt formáló publicisták és a döntéshozó politikusok mellett szerepet játszottunk ebben mi is, “a szakma” tagjai - s ennek felelősségével, terhével ideje szembenéznünk.

A múlt rendszer kritikájának idején, majd később, az új rendszer, s ezen belül is a kitaszítottakon segítő ellátó rendszer kialakításának éveiben domináns hangsúlyt helyeztünk a hajléktalanságot kiváltó/fenntartó strukturális, társadalmi okokra, folyamatokra. Eközben háttérbe szorultak az egyéni életpályákat befolyásoló - egyébként nap mint nap testközelből megtapasztalt - finomabb meghatározó tényezők. E megközelítési mód ma is tagadhatatlan igazságtartalmán túl, a szakmai közbeszéd illetően alakulásában több dolog is szerepet játszott. Egyszerűbb és közérthetőbb, a köznyelv és a politikai nyelv számára kezelhetőbb, ha munkásszállók bezárásáról, vagy a munkanélküliség megjelenéséről szólunk, mint ha gyermekkori bántalmazásokat, személyiségmegtartó erőt, bonyolult mobilitási krachokat emlegetnénk. Úgy láttuk (s úgy látjuk ma is), hogy ez a leegyszerűsített beszéd kellett ahhoz, hogy döntések szülessenek, hogy létrejöjjön egy merőben új ellátó rendszer. Ugyanakkor úgy ítéljük meg, hogy - legalább a szakmán belül - itt az ideje a differenciáltabb gondolkodásmód, szóhasználat elterjedésének, mely végső soron az ellátó rendszer mára kialakult torzulásainak korrekciójához, adaptív továbbfejlesztéséhez vezethet.

⁴ Meghökkenítő volt, amikor az 1989. november 29-én elkezdődött Blaha Lujza téri hajléktalan ülődemonstrációt követő harmadik napon a Minisztertanács hivatalos napirendként foglalkozott a hajléktalanok kérdésével, melynek még a létét is tagadták 40 éven keresztül.

⁵ Az utóbbi időben több szociális munkás, szociálpolitikus szakdolgozat is megkísérelte feldolgozni ezeket, ilyen például: Bényei Zoltán: A hajléktalanellátó rendszer kialakulása Magyarországon, Szakdolgozat, ELTE, 1999.

Tíz év után

Oka volt e beszédnek, s bizony oka ma is, hogy verbálisan is szeretnénk megóvni a kitaszítottakat az “önhiba” szubjektivizált stigmájától, s ez a védelem az egyéni életsorsok, elemzésének igen bonyolult terepén nem sok sikerrel kecsegtet⁶. Tartottunk és tartunk ma is attól, hogy nem tudjuk egyszerűen fogyaszthatóan elmondani azt a mélységes és szétszakíthatatlan összefüggést, mely az emberi kitaszítottság, megfosztottság, elementáris hiányok és az észlelt lelki folyamatok, riasztó anómiás állapotok, a “társadalmi magány” között feszül. S ha ezt nem tudjuk jól elmagyarázni, akkor akaratlanul is bizonytalanságot és felszínes előítéleteket erősítünk.

A szakma ezzel a problémával belülről folyamatosan küzdött, de nem tudta, nem volt módja artikulálni ezt a dilemmát. Az ellátásban dolgozók, a szociális igazgatás és nem utolsósorban a mértékadó elemzők szakmai felelőssége azonban nyilván nem állhat meg itt, hiszen - mi legalább is úgy látjuk -, akkor maguk a segítség formái is torzulhatnak.

Ráadásul a leegyszerűsített beszéd számos terméketlen vita forrásává is vált a szakmán belül, növelte a belső elbizonytalanosdást furcsa módon az alapfogalmak, s ezen keresztül a főbb célok, a megfogalmazható teendők radikális újrafogalmazásának elmaradása miatt. A differenciáltabb megközelítési mód reményeink szerint hozzájárulhat a tévutak elkerüléséhez, zsákutcaink felismeréséhez, az eddigieknél termékenyebb polémiákhoz.

Az előzőekkel is összefügg, hogy nem sikerült megnyugtatóan differenciált képet kialakítani magának a hajléktalanságnak, mint társadalmi jelenségnek a mibenlétéről. E tekintetben talán a legnyugtalanítóbb probléma a hajléktalanság és a lakástalanság viszonyának a tisztázatlansága.

Ismét utalunk arra, hogy az 1948 előtti hazai hivatalos szóhasználatban a “hajléktalan” jelentése a szállók, menhelyek, közterek lakóin túl a “lakástalanokat” is magában foglalta, a mai európai/angolszász szóhasználatban pedig a “homeless” jelentése általában még ezen túlmenően az elfogadható színvonal alatti, a zsúfolt lakásban élőket is jelöli. Ezzel szemben nálunk a rendszerváltás utáni sajátos helyzetben a “hajléktalan” megjelölés elsősorban a “csövesek”, “csavargók”, “fedél nélkül élők” humanizált képeként jelent meg⁷. Úgy ítéljük meg, hogy ennek a

⁶ Egyfajta áttörést is jelez ebben Breitner Péter: A hajléktalanná válás lépcsőfokai, Esély, 1999/1. tanulmánya.

⁷ Amikor a 70-es, 80-as évek fordulóján „tetőzött az ifjúsági probléma”, ennek egyik leágazásaként jelent meg az akkori szakirodalomban, publicisztikában és közbeszédben a „csöveskérdés”, első-

Tíz év után

szóhasználati torzulásnak is markáns okai voltak. Nevezetesen, hogy a rendszerváltást követő években mind a közvélemény, mind a politika (politikák) figyelmét inkább a hajléktalanság látványos, tömegesen és nyíltan, szemmel láthatóan megjelenő szélsőséges formái rázták fel, melyek “tűzoltó eszközökkel” történő időleges “kezelésére” volt remény. Kiharcolhatónak látszottak szűkös lehetőségek és források, miközben a hajléktalanság lakástalanságként jelentkező formáit, azok megoldatlanságát az elfordulás, a tudomásul-nem-vétel, a szkepszis és tehetlenség övezte⁸.

Ideje felülvizsgálnunk e szóhasználati torzulásnak nemcsak okait, hanem következményeit is a hajléktalanság mibenlétének megértése és kezelése érdekében.

Végül, azt sem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy milyen jelentéstartalommal jelenik meg e szó (“hajléktalan”) az érintettek körében. A rendszerváltást megelőzően, a rendszerkritika időszakájában formálódott ki e szónak az a jelentéstartalma, mely az “össze-vissza csövezőktől” és a fiatal “alámerülőktől, lézengőktől” megkülönböztette az “öntudatos hajléktalanokat”, akik megpróbáltak szövetkezni, demonstrálni, jogaikért, jobb lehetőségeikért harcolni. Volt ennek az „öntudatosodásnak” egy olyan szakasza is a rendszerváltáskor, amikor „a hajléktalanok” önálló, önszerveződő csoportként, közösségként próbáltak meg fellépni, s a segítő szakma képviselőinek azzal az alternatív kihívással kellett szembenéznük, hogy ezeket az öntudatos, önépítkező közösségeket támogatják-e, erősítik-e, avagy beterelik e kezdeményezéseket azok közé a keretek közé, melyek egy új, az addigiakhoz képest reform elképzeléseket is megvalósí-

sorban ifjúságpolitikai, ifjúságvédelmi problémaként, keveredve a galéri bűnözés, devianciák kérdéseivel. Erre a sokszor önhibát hangsúlyozó politikai és közvélekedésre is reflektált a „hajléktalan, mint humanizált csöves” kép, mely a köz felelősségére helyezte a hangsúlyt.

⁸ Lásd: Győri Péter: Vannak-e a hajléktalanoknak jogai? Mozgó Világ 1997., Hajszott Hírlap 1997.

Tíz év után

tó szociális segítő rendszer, s annak megfelelő új intézmények létrejöttét jelenthetik⁹. (A segítő az utóbbi utat választották, s ma sem tudjuk mi történt volna, ha....¹⁰)

Ennek következménye is, hogy nem sokkal később az “öntudatos hajléktalanokból” a létrejövő hajléktalan-ellátás használói, kliensei, gyámolítottjai lettek, miközben e körben folyamatosan újabb és újabb csoportok jelentek meg. Az önmeghatározás folyamatában elbizonytalanodott a határ aközött, hogy valaki önmagát, vagy társát nem-hajléktalannak, hanem “csak” csövesnek, avagy hajléktalannak, illetve még/már nem-hajléktalannak, hanem lakásnélkülinek tekintie. De a határok bizonytalanává válása mellett is, maga a megkülönböztetés és annak fontossága az érintettek számára nagyon is megmaradt.

Mindezt egybevetve talán már nem kell a szót szaporítani annak érzékeltetéséhez, hogy ha a hajléktalanság megjelölésére irányuló szóhasználat során ilyen sok ellentmondásba, tisztázatlanságba ütközünk, akkor milyen “merész” absztrakciókra van szükség ahhoz, hogy a hajléktalanok számára vonatkozó kérdést megválaszoljuk. A számbavétel, összeszámlálás szokásosan felelmegetett problémái mellett itt azt húznánk alá, hogy ha és amennyiben nem tudjuk megbízhatóan körülhatárolni, hogy kiket is tekintünk egyáltalán hajléktalanoknak, akkor e csoport számosságának még a becslése is elfogadhatatlanul bizonytalan talajon áll.

Egy “számolási”, de egyben általunk igen lényegesnek tartott tartalmi problémát mégis kiemelnénk, mellyel sorozatosan szembetalálkozunk: nevezetesen, hogy meg kell különböztetnünk az egy adott időpontban (napon, éjszakán) fedél nélkül, vagy menhelyeken alvók (vagy hasonló helyzetben lévők) számát attól, hogy egy adott időszakban (pl. egy év alatt) hányan fordultak meg ugyanezek a helyeken, hányan kerültek ilyen helyzetbe. Ez utóbbiak számossága egy

⁹ E „reform elképzelések” lényegét talán abban tudnánk legszerencsésebben megfogalmazni, hogy szemben az „Aki nem dolgozik, ne is egyék” kispolgári ideológián alapuló szociálpolitikával, az emberi lét jogán megilleti a segítség azokat, akik olyan elesettek, hogy elemi szükségleteikről sem tudnak maguk gondoskodni.

¹⁰ Az önszerveződésre volt példa az 1989. november-decemberi Blaha Lujza téri üldemonstráció, majd a Vajdahunyad u-i első menhely féléves története, ezzel párhuzamosan a Déli pályaudvari demonstráció és a Budaörsi tábor története, a létrejövő SzÖSz (Szegények Önszervezete) és néhány egyéb hajléktalan-szervezet.

Tíz év után

adott időszakban a többszöröse lehet annak - a ki-bekerülés gyakorisága, a “forgási sebesség” függvényében -, mint ahányan “éppen most” ilyen helyzetben találhatók.

E meggondolásokat alapul véve, talán segít bennünket a további tájékozódásban egyes meghatározások újradefiniálása. Nevezetesen, ha

* “FEDÉL NÉLKÜLIEKNEK” (roofless) tekintjük azokat, akik

- éjszakáikat közterületen, a szabad ég alatt, vagy valamely nem lakhatást szolgáló zúgban töltik,

* “EFFEKTÍV HAJLÉKTALANOKNAK” tekintjük azokat, akik

- vagy “fedél nélküliek”,

- vagy semmilyen stabil, tartós lakhatási lehetőséggel nem rendelkeznek, nap mint nap “meg kell dolgozniuk” azért, hogy éjszaka valahol megaludjanak - legyen az akár lakás, melybe szívésségből befogadják, vagy nem-lakás, de lakhatást szolgáló helyiség (például hajléktalanellátó intézmény),

* “LAKÁSTALANOKNAK” (people without flat) tekintjük azokat, akik

- vagy “fedél nélküliek”,

- vagy “effektív hajléktalanok”,

- vagy stabilan nem-lakásban, de lakhatást szolgáló helyiségben laknak (munkásszálló, börtön, bentlakásos intézmények stb.),

- vagy ugyan tartósan lakásban töltik éjszakájukat, de a lakás folyamatos használata fölött nem rendelkeznek (nem tulajdonosok, vagy főbérlők, hanem al-, ágybérlők, szívésségi lakáshasználók, befogadottak, felnőtt családtagok),

* “OTTHONTALANOKNAK” (“a hajléktalanság veszélyében élőknek”, vagy a nemzetközi terminológia szerint: homeless) tekintjük együttesen azokat, akik

- vagy “fedél nélküliek”,

- vagy “effektív hajléktalanok”,

- vagy “lakástalanok”,

Tíz év után

- vagy ugyan lakásban laknak, de az alkalmatlan arra, hogy benne családot alapítsanak, és ott-hont rendezzenek be (a lakás túlszűfolttsága, fizikai színvonala miatt).¹¹

otthontalanok

Állításaink a következők:

* A hajléktalanság egy olyan életforma, társadalmi és egyben személyes viszonyok összessége, melynek során az előbb felsorolt élethelyzetek váltják egymást, az egyikből a másikba és viszont gyakoriak a mozgások - s ez a személyes okokon, életpályákon túl, függ a hajléktalanság veszélyében élőket, illetve az effektív hajléktalanokat érintő társadalmi, intézményi stratégiáktól is.

¹¹ Lásd erről: Győri Péter: Gyorsjelentés a hajléktalanságról, Magyarországon, 1990. Társadalmi Riport, 1990, Budapest.

E meghatározások szándékaink szerint illeszkednek a Magyarországon a rendszerváltás után kialakult szóhasználat tartalmi elemeihez, rámutathatnak arra, hogy a jelenleg használatos "effektív hajléktalan" megjelölés szűkebb az 1948 előtti hajléktalan fogalomhasználatnál, mivel az magában foglalta a "lakástalanokat" is, ugyanakkor szűkebb a nemzetközi terminológiában használatos "homeless" kategóriánál is, melynek inkább az "otthontalanok" meghatározás feleltethető meg.

Tíz év után

* A különböző élethelyzetek változása során az emberek maguk is szubjektíve változó formában élik meg helyzetük mibenlétét, s ennek függvényében identifikálják magukat hajléktalanoknak egy-egy stáció esetén: akkor, amikor fedél nélkül maradnak, vagy akkor, amikor már csak menhelyen találnak fedelet, vagy már akkor, amikor éppen elvesztették stabil lakhatásukat, illetve akkor, amikor nem találják helyüket zsúfolt és lakhatatlan "lakásukban".

* E lakhatási módbeli váltások hangsúlyozottan egyik (de nem egyetlen) állomása az ún. hajléktalanellátó intézményrendszer: a tágabb értelemben vett hajléktalanok (az otthontalanok) köre az ellátórendszert egy adott időpontban igénybevevők körénél jóval szélesebb, miközben az ellátórendszert egy adott időpontban igénybevevők körén belül is egyszerre találjuk ott azokat, akik az említett különböző helyzetekben voltak korábban, vagy lesznek később egy-egy hosszabb-rövidebb időszakon keresztül.

Fedél nélküliek - hajléktalanok - lakástalanok a gyorsvizsgálat alapján

A vizsgálat során feltettük azt a szokásos kérdést, hogy "Mióta hajléktalan?". Ugyanakkor azt is megkérdeztük, hogy "Mikor lakott utoljára lakásban?". Amikor összehasonlítottuk a két kérdésre adott válaszokat, akkor azt találtuk, hogy a megkérdezettek egyik fele (51 %) e két eseményt egy időszakra teszi (hónapokban számolva), a többiek válaszaiból az derült ki, hogy vagy előbb veszítette el lakását és egy későbbi időpontra helyezi, hogy "hajléktalanná vált" (29 %), vagy már korábban "hajléktalanná vált", de még volt olyan későbbi időpont, amikor valamilyen módon lakásban lakott (20 %).

Ráadásul az így megkülönböztethető csoportok között igen nagy a különbség a hajléktalanná válás idejét tekintve: akik korábbra helyezik hajléktalanná válásukat, mint utolsó lakásban lakásukat, ők átlagosan 81 hónapja "hajléktalanok", akiknél a két esemény egybeesik, ők átlagosan 63 hónapja, akik későbbre helyezik hajléktalanságukat, mint a lakásban lakást, ők átlagosan 46 hónapja hajléktalanok. Ez legalább is arra utal, hogy nem valamifajta véletlenszerű válaszadási tévedésről van szó. Vagyis a megkérdezettek egy része arra az időszakra helyezi saját hajléktalanságát, amikor önálló lakását elveszítve lakástalanná vált, egy másik része lakástalanul sem

Tíz év után

tekinti magát hajléktalannak, egy harmadik részük pedig hajléktalanként éli meg helyzetét (avagy akként él), akkor is, amikor lakásokban alszik.

Azt is megkérdeztük, hogy a kérdés idejétől visszatekintve “Hol lakott (aludt) egy évvel ezelőtt?”. Az e kérdésre adott válaszokból a következők derültek ki:

Tíz év után

Akik egy évvel ezelőtt	Ők
utcán, “fedél nélkül” laktak (összesen 6 %)	szinte kivétel nélkül több mint egy éve hajléktalanok
“effektív hajléktalanként” hajléktalanellátó intézményben aludtak (63 %)	már ezt megelőzően hajléktalannak tekintették magukat (98 %)
“lakástalanként” nem-hajléktalanellátó intézményben, vagy legfeljebb szívésségi lakóként laktak (25 %)	többségükben (58 %) már az ezt megelőző időszakban is hajléktalanként éltek, másik részük az ezt követő időre helyezi saját maga hajléktalanná válását
bármilyen formában (szívésségi, vagy önálló) lakásban laktak (24 %)	részben (57 %) egy éven belül, részben pedig (43 %) egy évnél régebben „váltak hajléktalanná”
önálló lakásban laktak (6 %)	zömmel ezt követően, egy éven belül váltak hajléktalanná (74 %), de egy részük már korábban hajléktalanként élt (26 %)

Ez alátámasztja azt, hogy vannak olyan lakáshasználati formák - elsősorban az ún. szívésségi lakáshasználat -, amelyek köztes állapotot jelentenek, s az erre vonatkozó bizonytalanság jelenik meg a „Mióta hajléktalan?” kérdésre adott válaszokban, az ilyen helyzetben lévők önmeghatározásában. Vagy más szavakkal: a lakástalanság valóban az effektív hajléktalanság és az otthontalanság közötti élethelyzet, s változó, hogy ezen belül ki melyik szakaszban tekinti helyzetét úgy, hogy ő hajléktalan.

Arra a kérdésre, hogy “Mi az oka annak, hogy hajléktalan-ellátást vesz igénybe?”, a szállókon meghívódók 2/3-a személyes problémákat (válást, kiűldözést), egy ötödük közvetlenül lakhatással összefüggő gondot (kilakoltatták, albérlete megszűnt, lakhatatlanná vált lakása, vagy elad-

Tíz év után

ta azt), s minden hetedik válaszadó ún. gazdasági-intézményi okot (nevezetesen, hogy kórházból, börtönből, állami gondozásból jött, vagy munkát keresni jött Budapestre) említett. Mint látni fogjuk, megalapozottan feltételezhetjük, hogy a családi problémákat említő legnagyobb csoport jelentős része nem egyenesen az utcára, menhelyekre kerül, hanem még hosszabb-rövidebb ideig megpróbál megkapaszkodni az albérletek, baráti, rokoni, szívességi lakások világában, s csak ezt követően veszi először igénybe az intézményes segítséget. Hajléktalansága okát, eredetét, kezdetét azonban a lecsúszását előidéző indító okban nevezi meg. De úgy is fogalmazhatunk, hogy ugyan a hajléktalanság egyik legfőbb megjelenési formája a lakástalanság, azonban nem a lakástalanság a hajléktalanság legfőbb kiváltó oka. Ez egyben arra is utal, hogy tartalmában is több dimenziós problémáról van szó, melynek kezelése a lakhatás időleges támogatásán túli, összetettebb feladatokat kíván.

Hajléktalan-utak - egy kismintás felvétel alapján¹²

A teljes fővárosi hajléktalanellátó rendszerre szabott kérdéssorunk segítségével legfeljebb addig juthatunk, hogy megtudjuk, honnan érkeztek az ellátást igénybevevők. Azokat a kérdéseket már nem tudjuk megválaszolni, hogy hogyan, milyen utakon, milyen helyzetekből érkeztek ide. Ehhez - hipotéziseink helyességének megvizsgálása érdekében - segítségül hívtunk egy időben közeli, kismintás feldolgozást, mely 96 olyan megkérdezettre terjedt ki, akik fővárosi menhelyeken laknak, s bevallásuk szerint egy éven belül váltak hajléktalanná¹³.

E megkérdezettek körében a „Hol lakott hajléktalanná válása előtt utoljára?” kérdésre adott válaszok alapján „lakásvesztőknek” tekintjük azokat, akik saját főbérletük, tulajdonuk elveszté-

¹² A Léthatáron Alapítvány szociális munkásai 1998 tavaszán 18 fővárosi menhelyen 106 olyan lakóval készítettek interjút, akik saját véleményük szerint egy éven belül váltak hajléktalanná. A kérdőívek elemzése során 10 esetben kiderült, hogy a hajléktalanság kezdete a 12 hónapot meghaladja, így 96 kérdőív adatait dolgoztuk fel az alábbiakban néhány kérdés megválaszolására, hipotézis felállítása érdekében. A standardizált kérdőívek felvétele nem reprezentatív mintavételen alapult, a kérdezettek kiválasztása véletlenszerű volt.

¹³ Ennél is árnyaltabb, részletesebb elemzésre a Solt Ottiliával és többekkel közösen végrehajtott interjús hajléktalan-kutatás eredményeinek teljesebb feldolgozása esetén lesz módunk.

Tíz év után

sével kezdték meg „hajléktalan-karrierjüket” (a megkérdezettek 23 %-a), „lakástalanoknak” tekintjük azokat, akiknek utolsó lakott lakhelye nem volt a sajátja: albérló, munkásszállás-lakó, családtag, vagy szívdességi lakáshasználó volt (a megkérdezettek 77 %-a). Vagyis a felvétel előtti egy éven belül szállólakóvá váltak közül több mint háromszor annyian érkeztek lakástalan helyzetből, mint ahányan saját lakásukból. A szállókra érkezők több mint fele soha nem rendelkezett sajátjaként lakással. (A lakástalanok mintegy háromnegyed részének felnőtt korában még egyáltalán nem volt önálló lakása¹⁴, néhányuk esetében - 5 %-ukról tudjuk biztosan - a lakástalanság már a lecsúszás egy stádiuma, hiszen korábban volt saját lakásuk.¹⁵)

Az utolsóként lakott lakásokról

A "lakásvesztők" átlagosan 1989-90 táján költöztek be abba a lakásba, melyet 1997-98-ban, átlagosan 9 évnyi ottlakás után elveszítettek. A "lakástalanok" átlagosan fele ennyi időt, 4,5 évet laktak (1993-94 óta) utolsó lakóhelyükön.

Ha a "lakásvesztők" által elveszített lakások zsúfoltságát vizsgáljuk, akkor azt találjuk, hogy egyötödük kifejezetten kedvező körülményeket veszített el (30 m²/fő lakóterület fölött élt), közepesen zsúfolt lakásból érkezett (10-29 m²/fő) több, mint kétharmaduk. Magunk nyomor-szintű zsúfoltságnak tekintettük azt, ha ennél is kevesebb tér jutott egy lakónak (10 m²/fő), ilyen lakásból érkezett a szállólakók kevesebb, mint tizede. Ma a szociális jogszabályok egy szállólakónak minimálisan 6 négyzetméternyi lakóterület biztosítását írják elő. A lakásukat elveszítők mindössze 2 %-a élt utolsó lakásában ennél szűkösebb körülmények között.

Ha az utolsó lakásban egy szobában élők számát tekintjük, akkor azt találjuk, hogy az egy éven belül szállókra érkezők 2/5-e egyedül élt egy szobában, másik 2/5-ük kettesben, s alig 1/7-ük

¹⁴ 20 %-ukról nem tudtuk rekonstruálni, hogy lakástalanságuk felnőttkoruk örök sajátja-e, vagy esetleg korábban rendelkeztek önálló, saját lakással. A felnőtt korukban lakással nem rendelkezők 60 %-ának olyan értelemben sem volt még önálló otthona, hogy házasságban, vagy tartós élettársi kapcsolatban élt volna korábban.

¹⁵ Itt kell megjegyeznünk, hogy a saját lakásukat hajléktalanságuk előtt közvetlenül elvesztőkről sem tudjuk, hogy korábban vajon milyen lakás-karriert futottak be: például nagyobb lakásukat ki-

Tíz év után

élt ennél zsúfoltabban egy szobában. A saját lakásukat elveszítőknél a laksűrűség ennél is kedvezőbb volt. Összességében is elmondhatjuk, hogy csak minden hetedik hajléktalannál gyakorolhatunk arra, hogy a hajléktalan-karrier kezdetén a lakás zsúfoltságának is szerepe lehetett.

A lakástól a menhelyig

A menhelyekre eljutó lakástalanok is és a lakásukat elveszítő is ugyanazt a négy tipikus utat járják be, igaz ezeket a menhelyekhez vezető utakat eltérő arányban és eltérő időtartam alatt teszik meg.

A négy útvonal:

1. Lakásból – menhelyre
2. Lakásból – utcára – menhelyre
3. Lakásból - szívésségi lakásba – menhelyre
4. Lakásból - szívésségi lakásba – utcára – menhelyre

sebb/ek/re cserélték-e, s az utolsó előtti stádium esetleg már csak töredék értékű veszteség volt-e egy korábbi lakásvagyonhoz képest.

Tíz év után

	Lakásvesztők		Lakástalanok		Összesen	
	%	napok száma	%	napok száma	Együtt %	napok száma
lakás -menhely	27	0	21	0	23	0
lakás-szívésségi -menhely	9	12	14	46	12	40
lakás-utca -menhely	32	22	51	18	47	19
lakás-szívésségi-utca-menhely	32	29 +25 ¹⁶	14	47 +8	18	40 +16
Összesen	100	25	100	24	100	24

A szállókra kerülők kevesebb, mint egynegyede az, aki lakásából egyenesen szállóra “megy be”, csaknem kétharmaduk a lakásból való kikerülés és a szálló felkeresése között hosszabb-rövidebb időre az utcán, közterületen is megfordul, fedél nélkülüként.

Különbséget látunk a lakásvesztők és a lakástalanok menhely-megtalálási útvonalaiban. A lakásvesztők közül valamivel többen keresik fel egyenesen a szállókat, lényegesen nagyobb arányban (de rövidebb időre) fogadják be őket szívésségből¹⁷, kétharmaduk megfordul az utcán is, ahol viszont lényegesen hosszabb időt töltenek el menhelyre kerülésük előtt, mint a lakástalanok.

A vizsgálatunkban megkérdezettek alig több mint három hét alatt (átlagosan 23 nap) jutottak el lakhatásuk elvesztésétől valamelyik szociális pontra. Azok körében a leghosszabb ez az időszak, akik „végigjárják” a hajléktalanság teljes útját, a menhely előtt megfordulnak szívésségi lakásokban és a közterületeken egyaránt – ők átlagosan nem egészen két hónap elteltével jutottak valamelyik menhelyre. A szívésségi lakásban átlagosan több mint öt hetet (40 nap) sikerült eltölteniük, az utcai lét ennek kevesebb, mint a fele (16 nap). Azonban itt is - a szívésségi la-

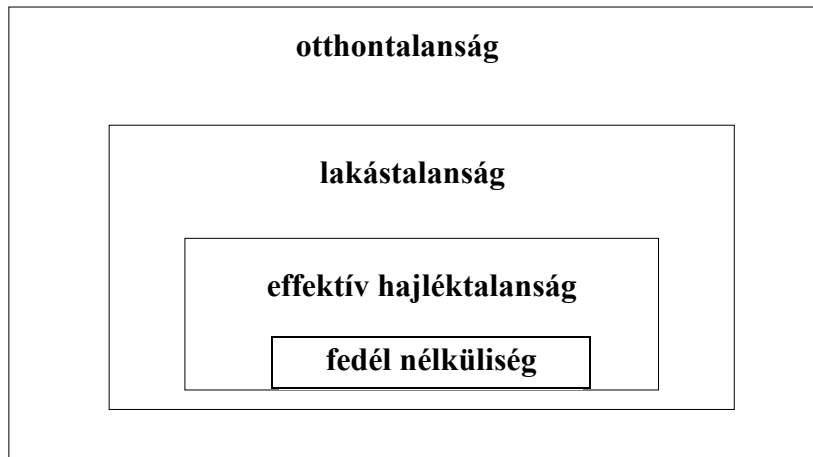
¹⁶ Az utcán eltöltött napok átlagos száma.

¹⁷ Meg kell jegyeznünk, hogy a szívésségi befogadók között nagyobb számban vannak az ismerősök, mint a rokonok, vagy a szexuális partnerek.

Tíz év után

kásban, vagy utcán eltöltött idők átlagos hosszát összehasonlítva - azt találjuk, hogy mintha a lakásvesztők „gyakorlatlanabbak” lennének a hajléktalan-világban, a lakástalanok „gyakorlottabban” váltanának az egyes bizonytalan lakhatási formák között¹⁸.

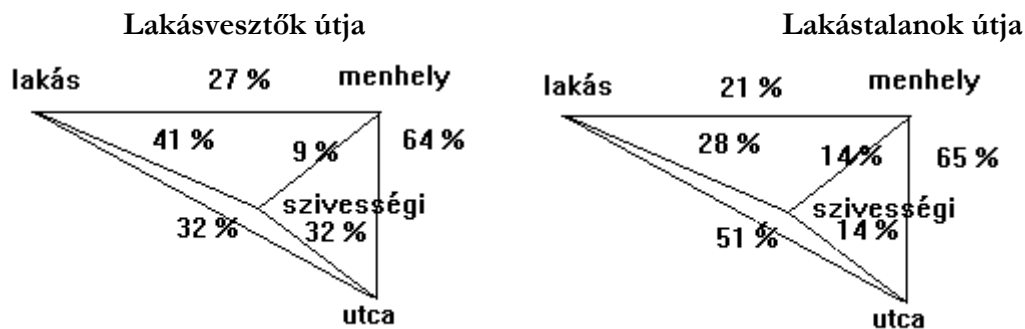
Honnan érkeznek a lakók a menhelyekre?¹⁹

¹⁸ A megkérdezettek 20 %-áról az is egyértelműen kiderült, hogy már nem először rugaszkodik neki a hajléktalan létnek, az elmúlt öt év során már került ilyen helyzetbe, de átmenetileg visszaküzdötték magukat egy kicsit jobb helyzetbe, s ezt követően váltak ismét hajléktalanná az elmúlt éven belül.

¹⁹ Forrás: Léthatáron Alapítvány kismintás adatfelvétele, 1998.

Tíz év után

A hajléktalanná válás okai - atrocitások otthon, az utcán, a menhelyeken

Felméréseink szerint kiemelkedően fontos szerepe van a hajléktalanná válás közvetlen, elmondásokban artikulálódó előidéző okai körében a személyi konfliktusoknak. E konfliktusok mintegy felét a szenvedélyek (a szex, alkohol, drog, szerencsejáték) váltják ki²⁰. A családtagok, elsősorban a feleség, az élettárs hozzátartozóinak az általánosan megfogalmazott ellenszenve és a munkához való viszony kritizálása teszi ki a személyes konfliktusok túlnyomó többségét. A hajléktalanná válás személyi konfliktusokkal való összefüggésének erősségét mutatja, hogy amikor megkérdeztük, hogy érte-e valahol, valamikor atrocitás, akkor a válaszadók 43 %-a első helyen a lakásában őt ért atrocitást emelte ki. Az utca "csak" ezután következik, a megkérdezettek közel egynegyedét érte valamilyen bántalmazás itt. A közterületen élők gyakran említik, hogy azért nem keresik fel a menhelyeket, mert félnek attól, hogy ott bántalmazás éri őket (ugyanakkor az ott élők fele is tart attól, hogy valamilyen atrocitás érheti). Ehhez képest a megkérdezett menhelylakóknak csupán 4 %-a említette konkrétan, hogy a menhelyen valamilyen bántalmazás érte²¹.

²⁰ Forrás: Léthatáron Alapítvány kismintás adatfelvétele, 1998.

²¹ Ehhez azonban két megjegyzést kell fűznünk: az egyik, hogy a lakás elhagyására való kényszerítés a későbbi, esetleg kisebb atrocitásokat akár feledtetheti is, a másik megjegyzésünk, hogy a kérdések túlnyomó többsége hajléktalan szállókon, szociális munkások közreműködésével zaj-

Tíz év után

Milyen lépéseket tett hajléktalan helyzetének megváltoztatása érdekében?

A "lakásvesztők" 40 %-a még konkrét problémamegoldó elképzeléssel rendelkezik, amikor kikerül lakásából. Meg vannak győződve arról, hogy talpra állnak, munkát, albérletet keresnek és találnak, rendezik életüket. Megkérdeztük tőlük, hogy milyen erőfeszítéseket tettek hajléktalanságuk elkerülése érdekében: próbáltak-e szállást szerezni, pénzhez jutni, használati tárgyait valahol elhelyezni. Egyáltalán bajukról értesítették-e valamelyik közvetlen ismerőst. Egyharmaduk semmilyen kapcsolatot nem tudott mozgósítani szélsőségesnek mondható helyzetében. A kapcsolataikat mozgatni próbálók négyötöde egy-két embert tudott megkeresni. A megkeresettek között többen voltak a barátok, mint a családtagok, rokonok. Rákérdeztünk arra is, hogy a későbbiekben próbált-e korábbi lakóhelyére visszamenni. Több, mint egyharmaduk tett kísérletet a visszatérésre, közülük közel kétszer annyian voltak azok, akiknek a lakásból való kikerüléskor semmilyen kapcsolatuk nem volt, mint azok, akik rendelkeztek valamilyen segítő kapcsolattal.

Külön kérdéseket tettünk fel arról, hogy az alapvető fiziológiai szükségletek (étkezés, ivás, anyagcsere, tisztálkodás, szex, ruhaváltás, mosás) kielégítésében számíthattak-e nem hajléktalan emberek segítségére. Többségük (63 %) egyetlen ilyen kapcsolatot sem tudott megemlíteni. A kapcsolatokkal rendelkezők felének a hét alapvető szükségletből csupán 1-2 szükséglet kielégítésére nyílt lehetősége. A hajléktalan lét többségük számára egyszerre jelenti a kapcsolatok elvesztését és egyben az alapvető szükségletek egyre gyakoribb kielégítetlenségét.²²

lott, s az ott lakók nem mindig voltak érdekeltek abban, hogy a menhelyen őket ért sérelmeket a kérdező tudomására hozzák.

²² Csak gyors összehasonlításképpen, egy "nagyminta" adatfeldolgozás - "Adatok a Menhely Alapítvány Ügyfélszolgálati Irodáján 1990-1995. között megjelent hajléktalanokról (6000 fős minta)", 1996., Kézirat (Összeállította: Győri Péter) - azt mutatta, hogy ezekben az években kb. egyharmad-egyharmad arányban voltak a *hajléktalan irodát* igénybevevők körében azok, akik hajléktalanellátó intézményben laktak, akik közterületen töltötték éjszakáikat és azok, akik szívességi lakóként, al-, ágybérllőként, önkényesként lakásban aludtak. Effektív hajléktalanná válásukat közvetlenül megelőzően is csak egyötödük lakott önálló lakásban (22 %), egynegyedük munkásszállóról, állami gondozásból, vagy börtönből került ilyen helyzetbe, míg 47 %-uk már/még akkor is „lakástalanként” (szívességi, al-, ágybérllő, önkényes) élt. Amikor az ezelőtti (utolsó

Tíz év után

Az „új” szállólakók - a 98-as évjárat

Visszatérve az 1999. februári fővárosi hajléktalan adatfelvétel eredményeihez, először megpróbáljuk megvizsgálni, hogy eltérnek-e az egy éven belül hajléktalanná váltak (az „új” hajléktalanok) jellemzői a többiekétől. Két okból is fontosnak tartjuk e kérdés körüljárását: egyrészt az újak mássága esetleg bizonyos változási tendenciákat jelezhet előre (de ennek alátámasztása csak az évenként megismételt felvétel segítségével lesz lehetséges), másrészt az újak között lehetnek a rövid ideig hajléktalanok, s kérdés, hogy milyen különbségek vannak köztük és a többiek közt.

Honnan jöttek azok, akik azt válaszolták, hogy az elmúlt évben lettek hajléktalanok? Döntő többségük (85 %-uk) lakásból érkezett, 1998. februárjában még lakásban lakott²³. Ugyan lakásban laktak, de csak egynegyed részük saját rendelkezésű lakásában, ők lettek a „lakásvesztők”, a többségük (59 %) már egy éve is lakástalan volt, albérletben, szívésségi lakóként, családtagként lakta a lakást, ahonnan kikerült.

Kormegoszlás

A korábbi hajléktalanokra irányuló adatfelvételek és az 1999. februári kérdezés szerint is a hajléktalanok többségét (55 %) a 30-49 év közötti középkorosztály teszi ki. Ez az arány lényegesen magasabb, mint az egész magyar népességben, ahol e korosztály alig haladja meg az egy-

előtti előtti) lakást néztük, akkor azt találtuk, hogy a megjelentek közel fele (41 %-uk) önálló lakásából indult (a többiekről ez adathiány miatt nem volt kideríthető).

Az irodán öt év alatt megjelentek nagyobbik része is (53 %) úgy nyilatkozott, hogy családi konfliktus, válás miatt lett hajléktalan, egynegyedük kilakoltatás, munkásszálló, albérlet, szívésségi lakhatás megszűnése miatt került ebbe a helyzetbe. Többségük az iroda felkeresésekor munkaképes (64 %), állandó munkával mégis csak töredékük rendelkezik (7 %). A mindenki előtt nyitott irodát elsősorban a rövidebb ideje hajléktalanok keresték fel ebben az időszakban (46 %-uk fél éven belül, 63 %-uk egy éven belül vált hajléktalanná).

²³ 9 %-uk hajléktalan-szállást említ, vagy tévedésből, vagy még akkor sem tekintette magát hajléktalannak, 6 %-uk intézményben tartózkodott, ami lehetett kórház, börtön, gyívi.

Tíz év után

harmadot (36,5 %). Az új hajléktalanok felét (51 %) még mindig ez a középkorosztály teszi ki, de körükben a hatvan éven felüliek aránya alig több mint a fele annak, amekkora arányban az idősek a válaszoló hajléktalanok egész csoportjában találhatók (6 %, szemben a teljes csoport 11 %-ával). Ez egyharmada csupán annak, amekkora arányban az idősek ma a magyar társadalomban jelen vannak (19 %). Meg kell jegyeznünk, hogy a társadalom közel egyötödét kitevő időseknél jelentős nő többletet találunk, miközben a hajléktalanok csoportjában a nők jóval kisebb csoportot alkotnak. Az egy éven belül hajléktalanná váltak körében magasabb arányban találunk nőket (27 %), mint a hajléktalanok teljes csoportjában (19 %)²⁴.

Iskolázottság

Korábban többször hangoztatott tétel volt, hogy a hajléktalanok - a közhiedelemmel ellentétben - korántsem a magyar társadalom legszegényebb, legiskolázatlanabbak rétegeiből kerülnek ki. A 40 éven felüli korosztályoknál ez - mind a szakmai végzettséggel, mind az érettségivel rendelkezőkre, felsőfokú végzettségűekre nézve - igaz. Jelentős eltérést észlelünk azonban az utóbbi egy évben hajléktalanná vált, s menhelyekre bekerült fiatalok iskolai végzettségében. A 30 éven aluli korosztályban a szakmával, illetve érettségivel rendelkezők aránya lényegesen elmarad az egész magyar népesség azonos korcsoportján belüli aránytól. Az egy éven belül hajléktalanná vált, 30 éven aluli korosztály összetételében további sajátos jelenségnek tartjuk, hogy több mint kétszerese körükben a 8 általánost, vagy annál kevesebbet végzettek aránya, mint a régebben hajléktalanná váltak e korosztályhoz tartozó csoportjában.

Munkaképesség - jövedelem

A menhelyeken élők mintegy egynegyede bármifajta rendszeres jövedelem nélkül tengeti életét. Az újonnan hajléktalanná váltaknál ez az arány nem sokkal, 3 %-kal magasabb. Az egy éven belül hajléktalanná váltak körében magasabb a munkaképesek aránya (77 %, a kérdezetteknel

²⁴ Mivel a hajléktalan-számlálás szociális pontokon történt, ez elsősorban a férőhelyek nemenkénti megoszlásáról adhat képet.

Tíz év után

66 %)²⁵, nyilván ezzel is összefügg, hogy magasabb a rendszeres munkabérből élők aránya (44 %, a kérdezettekénél 37 %), viszont lényegesen kevesebben részesülnek valamilyen társadalombiztosítási ellátásban, illetve segélyben (28 %, a kérdezettekénél 39 %).

Összefoglalóan azt mondhatjuk, hogy a szállókon lakó hajléktalanok csoportján belül az egy évnél rövidebb ideje hajléktalanok fiatalabbak, munkaképesebbek, többen rendelkeznek rendszeres munkajövedelemmel, több köztük a nő, ugyanakkor iskolai végzettségük, hajléktalanná válásuk oka, magányosságuk, származási helyük megoszlása nem mutat eltérést a többiekétől, sőt ugyanolyan arányban helyezkednek el az intézményrendszer különböző szintjein is, mint a többiek (egyes feltételezésekkel ellentétben nincsenek nagyobb arányban a fapadosokon, mint sorstársaik). Hogy ez inkább arra utal-e, hogy lényegében változatlan összetételű a "98-as évjárat", vagy arra utal-e, hogy e tényezők mentén nem különböznek lényegesebben a rövidebb ideje hajléktalanok a régebben hajléktalanoktól, ezt a kérdést ma még nem tudjuk megválaszolni.

Átmeneti szállók - fapadosok, önkormányzatiak - civilek A különböző intézménytípusokat használók összehasonlítása

Az 1999. február 3-i felmérésben résztvevő intézmények némi torzítással ugyan, de tükrözik a budapesti hajléktalanellátó szálláshelyek főbb típusait²⁶. A következőkben azt vizsgáljuk meg, hogy e teljes körűnek szánt adatfelvétel milyen főbb eltéréseket jelez az átmeneti szállókon

²⁵ A Léthatáron Alapítvány korábbi felvételében ez 66 % volt, a 99' februári mérés 70 %-ot, a 98-as alapítványi felmérése 80 %-os munkaképességet regisztrált.

²⁶ A budapesti hajléktalan szálláshelyek 40%-a éjjeli menedékhelyként (fapados), 57,5% átmeneti szállóként, 2,5%-a ún. bentlakásos intézményként (hajléktalanok szociális otthona, rehabilitációs szálló) működött ekkor (együtt: 3228 férőhely). Adataink a fapadosokon a teljes férőhelyszám 73 %-ának, az átmeneti szállók 82 %-ának megfelelő számú lakó válaszait tartalmazzák. Az adathiányok nem egészen fele abból adódnak, hogy három intézmény nem kívánt részt venni a közös felmérésben, az adathiányok másik része a nem teljes férőhely-kihasználtság, illetve a válaszhíányok következménye.

Tíz év után

lakók és az ún. fapadosokon, éjjeli menedékhelyeken tartózkodók között²⁷. Az összehasonlítás alkalmat adhat annak értékelésére, hogy a különböző célú szolgáltatások, intézménytípusok valójában kiket is szolgálnak. A fővárosi hajléktalan-ellátásban a Fővárosi Önkormányzat mellett jelentős szerepet játszanak a civil szervezetek, ezért arra is kíváncsiak voltunk, hogy vannak-e különbségek e szektorok között az ellátottak összetételét tekintve.

Férfiak – nők

A szállókon megkérdezettek 81 %-a férfi, 19 %-a nő. A fapadosokon ennél is magasabb a férfiak aránya (91 %), az átmeneti szállókon viszont a férőhelyek 28 %-át nők lakják. Miközben a fapadosokat tekintve nincs nagy különbség a fenntartók hovatartozását illetően (a férőhelyek 9-10 %-a női), addig az átmeneti szállók esetében elmondható, hogy az önkormányzat kétszer akkora arányban (35 %) tart fenn női férőhelyeket, mint a civil szervezetek (18 %)²⁸. A két szektor arányaiból adódóan ez számszerűen azt is jelenti, hogy a nőknél ötször akkora az önkormányzati átmeneti szállókon való elhelyezkedés esélye, mint a civil fenntartású szállókon. Elgondolkodtató, hogy az egyes korcsoportok közül a fiatalok (30 éven aluliak) körében találkozzunk az átlagosnál nagyobb arányban nőkkel (arányuk itt 25 %).

Munkajövedelmek - jövedelemnélküliség

Mint említettük, a megkérdezettek egynegyede azt mondta, hogy semmiféle rendszeres jövedelemmel nem rendelkezik²⁹. Ebben az esetben meghatározó a különbség az eltérő típusú intéz-

²⁷ Az előző intézményekben térítési díjat kell fizetni, legalább 6 hónapig lehet lakni, s ehhez a lakhatáshoz kapcsolódnak a szociális segítő szolgáltatások, az utóbbiak ingyenesek, elvileg csak egy-egy éjszakára lehet fedélhez jutni, a helyekért általában sorba kell állni, s többnyire igen szerény esti étkezést biztosítanak a szállásnyújtás mellett.

²⁸ Mivel a női és a férfi hajléktalanok jellemzői több ponton is lényegesen eltérhetnek egymástól, ezért e női-férfi aránykülönbség tényét a további intézményi összehasonlítás során sem lehet figyelmen kívül hagyni.

²⁹ Felvételünkben a rendszeres jövedelmekre kérdeztünk, ahol a rendszeres munkajövedelmek tartalmazzák az állandó munkaviszonyból származó és a rendszeres alkalmazásból származó jövedelmeket. Ugyanakkor nem tudjuk, hogy az ilyen rendszeres jövedelemmel nem rendelkezők közül kiknek nincs semmilyen jövedelme, s kiknek vannak hébe-hóba, rendszertelen jövedelmei.

Tíz év után

ményekben lakók között: az átmeneti szállókon élők 9 %-a, a fapadosokon tartózkodók 45 %-a mondta, hogy nem rendelkezik rendszeres jövedelemmel, az önkormányzati fapadosokon megfordulók között ennél is nagyobb arányban vannak rendszeres jövedelemnélküliek (önkormányzati 54 %, civil 40 %).

A közvélekedéssel ellentétben, a megkérdezett hajléktalanok 76 %-a rendelkezik valamilyen rendszeres jövedelemmel, az viszont tény, hogy e jövedelem csak felerészből származik munkavégzésből (az összes megkérdezett 37 %-a), másik fele (rokkant)nyugdíj, vagy néhány esetben segély. A munkavégzésből származó jövedelmek esetében csak fele részben beszélhetünk állandó munkahelyről is (az összes megkérdezett 18 %-a), egyébként ezek rendszeres alkalmizásból származó munkajövedelmek. Az átmeneti szállókon magasabb a rendszeres munkajövedelemmel rendelkezők aránya (43 %, szemben a fapadosok 33 %-os arányával), a civil fenntartású átmeneti szállókon lakókra azonban ez nem igaz, ott a rendszeres munkajövedelemmel rendelkezők aránya jóval alacsonyabb (31 %)

Ez bizonyára összefügg azzal is, hogy az önkormányzati átmeneti szállókon lakók körében valamivel magasabb a munkaképes lakók aránya (önkormányzati: 66 %, nem-önkormányzati: 58 %). Az összes átmeneti szállólakó 66 %-a, a fapadosokon tartózkodók 72 %-a munkaképes. Vagyis a fapadosokat használók ugyan nagyobb arányban munkaképesek, mégis sokkal kisebb arányban rendelkeznek rendszeres jövedelemmel, s ezen belül is némileg kisebb arányban származik ilyen jövedelmük rendszeres munkából. De rendszeres munkajövedelmek is inkább a rendszeres alkalmizásból adódnak, míg az átmeneti szállókon lakóknál ez többnyire valóban állandó munkaviszonyt takar. Ugyanakkor az átmeneti szállókon lakók több mint egyharmada rendszeres társadalombiztosítási ellátásból tartja fenn magát (a fapadosokon arányuk 13 %). A fenntartó típusa szerint figyelemre méltó, hogy az önkormányzati átmeneti szállókon lakók szinte kivétel nélkül rendelkeznek valamilyen rendszeres jövedelemmel, a civil fenntartású átmeneti szállók lakóinak 11 %-a viszont nincs semmilyen rendszeres jövedelme³⁰. A férfiak és nők között is jellegzetes a különbség, a nők körében magasabb a társadalombiztosítási forrás-

Tíz év után

ból származó jövedelem, s munkajövedelemként az állandó munkaviszonyból származó bevétel, a férfiak inkább rendszeres alkalmazásból jutnak hozzá szerény bevételükhöz.

Iskolázottság

A lakók iskolai végzettség szerinti összetétele is némileg különböző az egyes intézménytípusokban: összességében legalább középfokú végzettsége van minden negyedik megkérdezettnek, a fapadosokon tartózkodók iskolai végzettsége átlagosan magasabb, talán éppen azért, mert az átmeneti szállókon lakók körében magasabb az idősek aránya. Ez azt mutatja, hogy (akár a korösszetétel különbségei miatt, akár más okból) nem a fapadosokat igénybevevők az iskolázatlanabbak, hanem éppen fordítva, egészében az átmeneti szállók lakói vannak ilyen szempontból hátrányosabb helyzetben.

A fenntartók típusa szerint jelentős különbség mutatkozik abban, hogy az önkormányzati szállásokon a legfeljebb 8 általánost végzettek aránya 52 %, a civil intézményeknél ez 37 %.

Hol lakott (aludt) egy évvel ezelőtt? Mióta hajléktalan?

A megkérdezettek nagy része (62 %) egy évvel ezelőtt is valamilyen hajléktalanellátó intézményben lakott hajléktalanként. Egynegyed részük (25 %) azonban még lakásban töltötte éjszakáit, többségükben azonban nem saját, önálló lakásukban laktak, hanem lakástalanok voltak (az átmeneti szállókon élők mindössze 5 %-a, a fapadosokon megkérdezettek 7 %-a rendelkezett egy éve saját lakással). Közterületen aludt, fedél nélküli volt egy évvel korábban a megkérdezetteknek csupán 7 %-a (az átmeneti szállókon lakóknál arányuk 5 %, az éjjeli menedékhelyeken tartózkodóknál 7 %). Érdekes módon ebben az esetben nagyobb különbségeket találunk aszerint, hogy egy intézmény önkormányzati, vagy civil fenntartású, mint aszerint, hogy fapados, vagy átmeneti szálló. Az önkormányzati fenntartású intézményekben meghatározó azok aránya, akik már egy évvel ezelőtt is hajléktalan szálláson laktak (a fapadosokon tartózko-

³⁰ Sajátos oka lehet ennek, hogy az önkormányzati szállásokon az alkalmi munkából származó jövedelmet is elfogadják jövedelemnek, a civil fenntartásúak egy jó részében azonban nem, ott ez jövedelemhiányként jelenik meg.

Tíz év után

dók 69 %-a, az átmeneti szállókon lakók 72 %-a). A civil intézményekben a fapadosokon tartózkodóknak „csak” 55 %-a, az átmeneti szállókon lakóknak „csupán” 50 %-a aludt egy évvel ezelőtt hajléktalanellátó intézményben. A civil szervezetek fapadosain kétszer akkora arányban találunk olyanokat, akik egy évvel ezelőtt utcán aludtak, mint az önkormányzatiakban, a civil átmeneti szállókon négyszer akkora arányban találunk egyéb intézményekből jötteket (kórház, börtön), mint az önkormányzati fenntartásúakban, a civil intézmények lakóinak 29-33 %-a egy éve még lakásban lakott, az önkormányzatiakban élőknek csak 22-24 %-a.

A fapadosokat legalább kétszer akkora arányban veszik igénybe az egy éve és annál rövidebb ideje hajléktalanná váltak, mint az átmeneti szállókat (a fapadosokon arányuk 16 %, illetve 26 %, az átmeneti szállókon 6 %, illetve 13 %). Ebből azonban nem következik még, hogy feltétlenül a fapadosokon találnak helyet a rövidebb ideje hajléktalanok. A hajléktalanság átlagos hosszára adott válaszok is azt mutatják, hogy az éjjeli menedékhelyeken tartózkodók átlagosan 64 hónapja, az átmeneti szállók lakói - elmondásuk szerint - valamivel rövidebb ideje, 60 hónapja hajléktalanok.

Ezek az adatok megint csak nem támasztják alá azt a „hajléktalan-karrierről” kialakult elképzelést, amely szerint vannak a lakással rendelkezők, akik hajléktalanná válva kikerülnek az utcára, onnan először megpróbálnak éjszakai menhelyre behúzódní, majd miután üresedés van, átmeneti szállóra költöznek.

Elgondolkodtató, hogy ebben az esetben is nagyobb a fenntartók szerinti különbség, mint a funkció szerinti hovatartozás: az éjjeli menedékhelyeken tartózkodók átlagosan 4 hónappal régebbre datálják hajléktalanságuk kezdetét, mint az átmeneti szállókon lakók, ugyanakkor a civil szervezetek által fenntartott bármilyen intézményben lévők átlagosan 16 hónappal korábban helyezik hajléktalanságuk kezdetét, mint az önkormányzati fenntartású intézményekben lakó társaik (73, illetve 57 hónap).

Legfeljebb bizonytalan hipotéziseink lehetnek ma még annak magyarázatáról, vajon minek a következménye, hogy az önkormányzati intézményekben a lakók 2/3-a már egy év óta itt tartózkodik, a civil szállásokon arányuk csak 50-55 %, miközben a civil szállásokon lakók átlago-

Tíz év után

san 16 hónappal régebbre helyezik hajléktalanságukat, s más metszetben, a fapadosokon megfordulók is átlagosan régebbre teszik hajléktalanná válásukat, mint az átmeneti szállókon lakók.

A hajléktalanná válás okai

Továbbgondolásra érdemes, jellegzetes különbségek mutatkoznak az önkormányzati és nem-önkormányzati fenntartású intézményekben lakók között, ha a hajléktalanná válás megjelölt okait tekintjük. Mint már említettük, a válaszadók által megjelölt okok között messze az első helyen a személyes okokat, konfliktusokat találjuk (64 %), egynegyedük említ ún. gazdasági jellegű okot, tizedük intézményből való kikerülést. A személyes okok az átlagosnál nagyobb arányban fordulnak elő a fapadosokon lévők körében, a gazdasági okok pedig az átmeneti szállókon lakók körében gyakoribbak.

De hasonló különbségeket találunk a fenntartó típusa szerint is, nevezetesen a civil fenntartású intézményekben az átlagosnál magasabb a személyes okok miatt hajléktalanná váltak aránya (függetlenül attól, hogy milyen fajta intézményről van szó), az önkormányzatiakban jellemzőbbek a gazdasági, intézményből kikerülési okok.

Tíz év után

Intézménytípusok szerinti összegzés

Éjjeli menedékhely (fapad)

Átlag életkor: 42 év

Legtöbben 30-39 évesek

50 évesnél idősebb: 25 %

Nő: 9 %

Isk. legfeljebb 8 ált.: 39 %

Munkaképes: 72 %

Rendszeres jövedelme nincs: 45 %

Munkajövedelme van: 33 %

Tb jövedelme van: 12 %

Egyedül él: 83 %

Vidéki címe van: 32 %

Egy éve hajléktalan: 26 %

Átl. 64 hónapja hajléktalan

Átl. 57 hónapja lakott lakásban

Személyi okok miatt: 71 %

Gazdasági okok miatt: 17 %

Átmeneti szálló

Átlag életkor: 46 év

Legtöbben 40-49 évesek

50 évesnél idősebb: 37 %

Nő: 28 %

Isk. legfeljebb 8 ált.: 51 %

Munkaképes: 66 %

Rendszeres jövedelme nincs: 9 %

Munkajövedelme van: 41 %

Tb jövedelme van: 36 %

Egyedül él: 79 %

Vidéki címe van: 24 %

Egy éve hajléktalan: 13 %

Átl. 60 hónapja hajléktalan

Átl. 61 hónapja lakott lakásban

Személyi okok miatt: 62 %

Gazdasági okok miatt: 28 %

Az alapvető intézménytípusok célja, feladata, a rájuk vonatkozó szakmai, finanszírozási szabályok előírásai úgy lettek kialakítva, hogy az éjszakai menhelyek (fapadosok) inkább a közterületeken lévő fedél nélkülieknek nyújtsanak egyszerű, ingyenes szállást, a túléléshez szükséges minimális szolgáltatásokat, mert e fedél nélkülieknek nincs semmilyen jövedelmük, elesettek, rokkantak, esetleg idősek, munkaképtelenek, vagy reménytelenül kiszorultak a munka világból, míg az átmeneti szállókon (melyek inkább a lakástalanok szükségleteit szolgálnák) kaphatnak átmenetileg ugyan, de hosszabb időre, térítési díj ellenében egyfajta mégiscsak biztos szál-

Tíz év után

lást azok, akik „már” (vagy még) dolgoznak, mert munkaképesek, mert találhatnak maguknak munkát, mert még nem rokkantak le stb.

Ettől lényegesen eltérő eredményre juthatunk a valós adatok, a valós használat értékelése során. A fővárosi szállókon lakók összeírása azt mutatja, hogy a fapadosokon tartózkodók az átmeneti szállókon lakóknál fiatalabbak, munkaképesebbek, iskolázottabbak, magányosabbak, több köztük a vidéki, kevesebb köztük az idős, beteg, (rokkant)nyugdíjas. Ezért is jövedelmeik rendszertelenebbek, de nem alacsonyabbak, életükben nagyobb bizonytalanságot mutat, hogy jellemzőbben személyes okok miatt váltak hajléktalanná, átlagosan valamivel hosszabb ideje hajléktalanok, viszont a hajléktalanná válás után még gyakrabban előfordult, hogy lakásban is aludhattak.

A gyakorlatból ismerős problémát úgy is újrafogalmazhatjuk, hogy a lakástalanok, lakásvesztők „elfoglalják” az átmeneti szállós férőhelyeket, onnan nem jutnak tovább, sőt elfoglalják a fapadosok férőhelyeinek is egy nem csekély részét, ahova emiatt nem jutnak be a fedél nélküliek. Márpedig, ha megkockáztatjuk ezt az újrafogalmazást, akkor rögtön felvetődik a kérdés, hogy vajon egy olyan hajléktalanellátó rendszer, melynek kialakítói szeme előtt a fedél nélküliek szükségleteinek a víziója jelent meg, alkalmas lehet-e a lakástalanok (tömeges) lakhatási problémájának megoldására, avagy akárcsak valamifajta kiszolgálására? Állításunk szerint az eddig kialakított hajléktalanellátó rendszer erre a feladatra egészében véve nem alkalmas. S ebből ismét az következik, hogy ezt a feladatot - nevezetesen a lakástalanság kezelését - vagy más részpolitikáknak és intézményrendszernek lenne a dolga ellátni, vagy az egész eddig kialakult hajléktalanellátó rendszert kellene alapvetően újrakombolni céljaival, feladataival, eszközeivel, módszereivel együtt.

Ugyanaznap este az utcán - a teajáratokat igénybevevők

1999. február 3-án este, a hajléktalanszállókon tartózkodók felmérésével azonos időben Budapest főbb csomópontjain, az ún. teajáratok igénybevevői körében is feltettük ugyanazokat a

Tíz év után

kérdéseket³¹. Évek óta működnek Budapesten a téli hajléktalan „krízis” ellátás részeként ezek a teajáratok abból a megfontolásból, hogy nem minden hajléktalan ember tud, vagy akar eljutni minden este egy hajléktalan szálláshelyre, s az ő számukra is nyújtunk (az egyéb, nyitott nappali ellátások mellett) némi segítséget. A teajáratok meleg teát és egyszerű felvágottas zsömlét osztanak, s szükség szerint egyéb segítséget is nyújtanak.

A teajáratokon már több éve feltesszük kérdéseinket egy-egy kiválasztott téli napon. A következőkben az utóbbi három év adatainak összehasonlításával, elemzésével keressük a választ arra, kik is veszik igénybe a fővárosban a teajáratok szolgáltatásait, milyen változások figyelhetőek meg az elmúlt években, illetve mennyiben különbözik ez a csoport a - hajléktalanok ellátását szállás biztosításával segítő - intézményekben tartózkodók csoportjától³².

Hajléktalanok - lakástalanok - fedél nélküliek a teajáratok körül

Az időpontok, a helyszínek és a nyújtott szolgáltatások változtatásával próbáltuk évről-évre javítani a teajáratok „céltartósságát”. Mit mutatnak erről az adatok? Úgy tűnik, minden változtatás és a "jobb célzásra" tett kísérlet ellenére mind a három évben a téleesti igen szerény utcai tea- és péksüteményosztást fele-fele arányban valóban közterületeken, illetve nem-lakás céljára szolgáló építményekben lakó hajléktalanok, és szintén durván fele-fele arányban hajléktalan-szállásokon, illetve lakásjellegű helyeken lakók veszik igénybe. Ez a három év során folyamatosan megfigyelhető „tendencia” ismét felveti a tanulmányunk elején megfogalmazott tisztázandó kérdéseket: Vajon azonosak-e a szállásokat igénybe nem vevő hajléktalanok az utcán élő hajléktalanokkal? Kiket is tekintenek az ellátók, illetve kik is tekintik önmagukat hajléktalanoknak, kik próbálják igénybe venni az ún. hajléktalansegítő szolgáltatásokat?

³¹ Az átfedések kiküszöbölése érdekében nevet, pontos születési dátumot is kérdeztünk, hogy kiszűrhessek az esetleges többszöri igénybevevők ismétlődését.

³² Meg kell itt jegyeznünk, hogy az ismertetett adatok az adatfelvétel körülményeiből adódóan csak visszafogottan kezelhetők. Egyrészt a nagy tolongásban nem lehetett mindenkit megkérdezni, másrészt nem akartuk tovább kínozni a fagyponthoz alatti hőmérsékletben sokszor félórát-órát sorban álló embereket egy hosszabb, mindenre kiterjedő, kontrollált kérdőívvel.

Tíz év után

Úgy tűnik, hogy a teajáratokat fele részben fedél nélküliek, közterületeken éjszakázók veszik igénybe, egynegyed részben olyan hajléktalanok, akik valamilyen hajléktalan szállón töltik éjszakájukat, másik egynegyed részben olyan lakástalanok, akik valamifajta lakásban aludtak előző éjszaka. Ha csak a fedél nélkülieket tekintenénk hajléktalanoknak, akkor a teajáratok célzottsága enyhén szólva is kérdéses lenne, ha belátjuk, hogy a hajléktalan lét ennél sokkal differenciáltabb, aktuálisan több formában jelentkezik, akkor a teajáratok célzottsága nagyon is megfelelőnek tűnik.

1998-tól azt is megkérdeztük a sorban állóktól, hogy a mai (soron következő) éjszakát hol fogják eltölteni. A nagy többség (közel 90 %) „ugyanott” tölti a következő éjszakát is, ahol előző éjjel aludt. A közterületen alvók mindössze 2 %-a gondolta úgy, hogy jobb körülmények közt (például ismerősnél) töltheti el a következő éjszakát. Ezek tükrében jellegzetesen bizonytalan, változó lakhatási körülményeket jeleznek az ismerősük lakásában szívességből meghúzódnók és a fapadosokon alvók. Az előző éjszakájukat ismerősnél töltők (a lakástalanok) 25 %-a, a fapadosokon alvók 21 %-a bizonytalan azt illetően, hogy a következő éjszakáját hol fogja tölteni.

Férfiak és nők – korcsoportok

A megkérdezettek nem és kor szerinti megoszlása nem sok változást mutat az elmúlt évek során. A férfi-nő arány a teajáratokat használók körében kb. 80:20 %-os, de ha az önmagukat hajléktalannak tekintőkre, vagy az utcán élőkre (fedél nélküliekre) szűkítjük a mintát, akkor a nők aránya ezen belül már csak 12-14 %. Azonban 1999-ben 20 %-ra nőtt a nők aránya ezen alcsoportokon belül is ³³.

Igen eltérő arányban jönnek a teajáratokat igénybevevő férfiak, illetve nők a fedél nélküliek, az effektív hajléktalanok, vagy a lakástalanok köréből. A férfiak nagyobb arányban töltik éjszakáikat közterületen és nem-lakás céljára szolgáló helyiségekben, közel negyed részük vette igénybe

³³ Csak megjegyezzük, hogy szemben a szállókkal, a teajáratok esetében nincs „női”, vagy „férfi” szolgáltatás, mégis jóval kevesebb nő veszi igénybe e szolgáltatásokat, mint férfi, ami azért arra utal, hogy nem csupán a férőhelyek aránytalansága köszön vissza akkor, amikor rendre jóval kevesebb nőt regisztrálunk a hajléktalanok körében.

Tíz év után

a hajléktalanszállók szolgáltatásait. Ezzel szemben a teajáratoknál megjelenő nők közel fele valamilyen lakásjellegű helyen töltötte az éjszakát, ezen belül negyed részük saját önálló lakásában aludt. A nők több mint egyharmada közterületen tartózkodott előző éjjel, legtöbben a pályaudvarok környékén, s csupán 15 %-uk aludt valamilyen hajléktalanszállón

A teajáratokat igénybevevők átlagéletkora nagyfokú stabilitást mutat a mérések alapján: idén és az elmúlt évben is az átlagéletkor 42 év. A közterületeken és hajléktalanszállókon éjszakázók átlagéletkora mindkét évben ettől kicsit elmarad (41 év), s ugyanennyi a nem-saját lakásban lakó, önmagukat hajléktalannak tekintők átlagéletkora is. Egyedül a közterületeken élő fedél nélküliek átlagéletkora nőtt a felvételek éveivel párhuzamosan 39 évről 42 évre.

A kormegoszlást tekintve továbbra is meghatározó, hogy miközben a magyar lakosság 19 %-a tartozik az idősek (60 éven felüliek) korcsoportjába, addig az általunk kérdezett hajléktalanoknak csupán a 7 %-a tartozott ide a korábbi években, s 1999-ben ez az alacsony arány is a felére csökkent. Ezzel párhuzamosan, míg a középkorúak (30-49 évesek) lakosságon belüli aránya 36,5 %, addig a megkérdezett hajléktalanok körében e korcsoport súlya évek óta meghaladja az 57 %-ot.

Az utcai étkeztetést igénybevevő, önmagukat hajléktalanokként definiálók és a szállókon lakók korösszetétele és nemek szerinti összetétele is hasonlónak mondható. Némikülönbségeket csupán az idősebbek és a fiatalok arányánál figyelhetünk meg: a teajáratokat igénybevevők között 5%-kal magasabb a fiatalok aránya, 7%-kal alacsonyabb az idősebbek aránya a szállásokon lakókéknál.

Iskolázottság

A közterületeken megkérdezett hajléktalanok iskolai végzettség szerinti összetétele a korábbi hajléktalan-vizsgálatok eredményeihez hasonló képet mutat: iskolai végzettségük egészében nem alacsonyabb, mint a népesség iskolai végzettsége. Több hajléktalan végezte el a 8 általánost, magasabb közöttük a szakmunkásképzőt, szakiskolát végzettek aránya, nem lényegesen kevesebb közöttük az érettségizettek aránya, mint a magyar népesség egészében. Azonban figyelemre méltó jelenség, hogy a teajáratokat esténként felkereső, lakásban lakó szegények iskolai végzettsége határozottan alacsonyabb a magukat hajléktalanként azonosítókéknál.

Tíz év után

Mióta hajléktalan? Mikor aludt utoljára lakásban?

A szokásos „Mióta hajléktalan?” „Mikor aludt utoljára lakásban?” kérdésekre adott válaszokból megállapítható, hogy a teajáratokat igénybevevők jelentős hányada (86 %-a) hajléktalannak tekinti magát, a fennmaradó 14% olyan nem-hajléktalan, aki a szerény ingyenes ellátás által a környékről odavonzott szegény lakónak tekinthető. De ami ennél talán még figyelemre méltóbb, az az, hogy a nem-saját lakásban lakók (a lakástalanok) 74 %-a is hajléktalannak tekinti magát, sőt többségük (58 %-uk) azt válaszolta, hogy több mint három éve hajléktalan.

Egy éve, vagy egy éven belül vált hajléktalanná a teajáratokat megkeresők 22 %-a. A férfiak 20 %-a, a nőknek viszont pontosan egyharmada ennyi ideje hajléktalan. A többiek évente egyenletes ütemben csökkenő arányban váltak hajléktalanná, a férfiak átlagosan 57 hónapja, a nők 52 hónapja³⁴.

A "Mikor lakott utoljára lakásban" kérdésre adott válaszokat ezzel egybevetve itt is azt tapasztalhatjuk, hogy - az egy éven belül hajléktalanná váltak csoportjának kivételével, ahol a hajléktalanná válást megelőzte a lakás elvesztése - a válaszolók korábbra teszik hajléktalanná válásuk idejét, s későbbre az utolsó lakásban lakásukét, vagyis hajléktalanként is olykor laknak valamilyen lakásban. Ez ismét csak azt mutatja, hogy a helyzetüket hajléktalanként megélők konkrét lakhatásának jellege valószínűleg időről-időre változik, és ennek színterei között a valamifajta lakás is szerepel.

Miért nem veszi igénybe a hajléktalanszállást?

Természetesen az idei kérdezésnél is kíváncsiak voltunk arra, hogy ha valaki közterületen tölti éjszakáját, miért nem próbál meg hajléktalanellátó intézménybe bejutni. A válaszokból az derül ki, hogy a teajáratoknál megjelenők 12 %-a szorul ki az ellátásból hely- vagy információhiány

³⁴ Az egy éven belül hajléktalanná váltak aránya lényegében megegyezik a hajléktalan szállókon lakók körében talált arányukkal. A hajléktalan szállókon lakó férfiak hajléktalanná válásuk idejét átlagosan 9 hónappal korábbra teszik, mint a teajáratok igénybevevői, ugyanez a nőknél is a helyzet, s mindkét csoportban a nők hajléktalanná válásának átlagos ideje rövidebb a férfiakénál.

Tíz év után

miatt. A legnagyobb - mérsékelten növekvő - csoportot azok alkotják (közel 50 %), akik vélhetően már aludtak hajléktalanszállásokon, s a többiekkel vannak problémáik (többek megfogalmazása szerint azok "koszosak, sötétek"), vagy félnek a sorstársaik által őket érhető ártalmaktól (betegségektől, élősködőktől, lopástól, megveretéstől). Enyhén csökken azok aránya, akik valamilyen intézménnyel kapcsolatos probléma miatt nem veszik igénybe aznap a hajléktalanszállásokat (körülményes a bejutás, ÁNTSZ-igazolást, egyéb iratokat kérnek, zsúfolt, kitiltották, korai nyitás). Ha ide soroljuk azokat is, akik párkapcsolatban élnek, és azért éjszakáznak közterületen, mert az intézmények nem teszik lehetővé, hogy házas- vagy élettársukkal együtt éljenek, velük együtt e csoport aránya kb. 15 % a megkérdezettek körében. Évről-évre a megkérdezettek közel negyed részét teszi ki azok aránya, akik különösebb ok említése nélkül, egyszerűen nem akarnak intézményes ellátást igénybe venni (jobb, szabadabb kint, a menhely "nem embernek való" - mondják).

Itt csak ismételni tudjuk, hogy az intézménnyel kapcsolatos fenntartásaik miatt közterületet választók is vélhetően kipróbálták már a hajléktalanszállásokat. Bizonyos esetekben mindegy, hogy a menhely valami miatt nem fogad be, vagy befogadva nem véd meg. E két okcsoportból nevez meg indokokat a teajáratokat felkeresők 2/3-a, ami mindenképpen a működő ellátórendszer kritikájának tekinthető.

A mérések eredményei és a tapasztalatok azt mutatják, hogy a teajáratokat felkeresők összetétele nem változott jelentősen az elmúlt években, számuk azonban a szállásnyújtó és a krízis szolgáltatások változtatásai következtében érzékelhetően csökkent.

Összegzés

A felvétel adatainak elemzése megerősítette azokat, a tanulmány elején megfogalmazott hipotéziseinket, hogy a "fedél nélkülség" - "effektív hajléktalanság" - "lakástalanság" - "otthontalanság" egymásba ágyazódó élethelyzetei között folyamatos mozgás figyelhető meg, maga a hajléktalanság, hajléktalan élethelyzet e stációk különböző pontjain válik, szerveződik szubjektíve is megélt életformává.

Tíz év után

Adatfelvételünk - többek között - annak megértéséhez is hozzásegíthet bennünket, hogy mi a helye és szerepe a mára kialakított hajléktalanellátó intézményrendszernek e mozgási folyamatok során: több fajta más, nem intézményesített megoldási mód mellett a hajléktalanellátó intézmények „csak” az egyik eszközt, állomást jelentik a tipikus hajléktalan utakon.

Azt látjuk, s tapasztaljuk is, hogy az ellátást igénybevevők nagy része ugyan “az utcáról kopogtat be a szálló kapuján”, de nem életvitelszerűen utcán lakó-alvó “fedél nélküli”, hanem többségükben igen bizonytalan, lakhatásában krízisbe került lakástalan, “otthontalan” ember. Leegyszerűsítve: az ellátó rendszerbe nem “alulról”, hanem “fölről” érkeznek. Ez rögtön azt is jelenti, hogy az ún. hajléktalanellátó intézmények egy védő-óvó “puffer” (háló) szerepet látnak el az otthontalanság és a fedélnélküliség, a megroppant életút, ezen belül lakhatás és az utca között. Lehet, hogy e védőgyűrű nélkül többen egyenesen az utcánlétbe zuhannának, hosszabb időre ott maradnának.

Azt is hihetnénk, hogy “helyben vagyunk”, ez a funkciója, szerepe, részben célja ennek az intézményrendszernek. A gond "csupán" az, hogy egészen más szolgáltatások, intézmények, segítségnyújtási módok szükségeltetnek a fedél nélküliek, közterületeken élő hajléktalanok esetében, s mások azok számára, akiknek nincs biztos otthonuk és/vagy emberi környezetük konfliktusai következtében a bizonytalan lakhatási formák világában vándorolnak. A fedél nélküliek is lakástalanok, a fapadosokon, menhelyeken megfordulók is lakástalanok és a lakásokban élő albérlők, szívdességi lakók, felnőtt családtagok, a sort még folytathatnánk, ők is lakástalanok. Azonban nem ugyanaz, ha egy ellátó rendszert a fedél nélkülieknek és a lakhatásukban átmenetileg krízis helyzetbe kerültek számára alakítunk ki, majd beleütközünk - több más mentális-szociális probléma mellett - az elfogadható lakhatás problémájának falába („nehéz a kijutás, a felfele jutás”), vagy egy ellátó rendszer eleve a lakástalanság problémájának a kezelésére jön létre. A gyorsvizsgálat empirikus tényei csak megerősítették azt a tapasztalaton alapuló hipotézisünket, hogy a lakástalanok tömegei, a lakástalanság problémája „felülről benyomult” a másra kialakított hajléktalanellátó rendszerbe, amely ezt a társadalmi problémát sem méreténél, sem eszközei jellegénél fogva kezelni nem képes, s nem is lehet képes. De jelen

Tíz év után

van, számos tragikus diszfunkciót eredményezve elsősorban a bentélők számára, a be nem jutók számára, illetve az abban dolgozók munkája során.

Mindezek tükrében - megítélésünk szerint - az elmúlt tíz év ideológiai, szakmapolitikai, fejlesztési tendenciái igen bonyolult helyzetet állítottak elő: nevezetesen, miközben kiindultunk a “fedél nélküliek” minimálisan fedéllel való ellátásának a szükségességéből, aközben a fejlesztési irányok, szolgáltatások kialakítása során nem fordítottunk kellő figyelmet a beáramló, vagy bentragadó “otthontalanok”, lakástalanok ettől eltérő igényeire, de ráadásul a “fedél nélküliek” szállásbiztosításon túli speciális igényeit sem akceptáltuk kellő súllyal³⁵. S miközben folyamatosan növeltük a “hajléktalanellátó férőhelyek” számát, aközben azt tapasztaltuk, hogy ezek lényegében rögtön megtelnek, bár az utcán élők száma mintha ettől érzékelhetően nem csökkenne. (Ugyanakkor mintha egyes férőhelyek megszűnésének sem egyenes következménye, hogy a fedél nélküliek száma nőne.)

Itt érkezünk el a következő számcsapdához, mely nem “a hajléktalanok” számáról szól, hanem a “szükséges hajléktalan-férőhelyek” számáról, az ellátó rendszer méretéről. Ugyanis hiába próbáljuk meg a szállásbiztosító ellátó rendszert akkorára “méretezni”, ahányan feltételezéseink, becsléseink, tapasztalataink szerint az utcán alszanak, ha ezen intézmények ténylegesen nem “szólítják meg”, nem elégítik ki az ő speciális szükségleteiket. Ha mások - akár kényszerű - szükségleteivel nem találkoznának ezek az intézmények, akkor talán már egy részük üresen állna. De láthatóan mások (nagyobb részt a különböző módon otthontalanok) szinte rögtön igénybe veszik ezeket az intézményeket, mégha ez számukra számos hátránnyal is jár³⁶. Az utóbbiak számossága azonban az elmúlt tíz évben soha nem volt az ún. hajléktalanellátó rend-

³⁵ Itt most a főbb tendenciákra helyezzük a hangsúlyt, nem kétségbe vonva számos, ezeket differenciáló kísérlet és próbálkozás fontosságát.

³⁶ Ebből és persze az ellátó rendszerben működtetett sajátos belső hierarchiából, mesterséges mozgatásokból, “lépcsőztetésből” adódóan aztán összekeverednek a fedél nélküliek, az otthontalanok és lakástalanok a maguk teljesen különböző normáikkal, léthelyzetükkel, önazonosság tudatukkal. Ez nem csak az aktuális feszültségeket, hanem a kilábalás perspektíváit is jelentősen megterheli.

Tíz év után

szer méretezésének a mércéje. Ha az „otthontalanok” száma, problémái szolgálnának mércéül, akkor az nyilvánvalóan nem csak méretében, de filozófiájában is szétfeszítené a kialakult hajléktalanellátó rendszer kereteit.

Az újnak, vagy akárcsak hangsúlyában újnak tekinthető felismerések azonban eddigi kérdéseink felülvizsgálatát, új kérdések megválaszolását is szükségessé teszik. Kiderült, hogy a „Mióta hajléktalan?”, vagy a „Hányan vannak a hajléktalanok?”-típusú kérdések nem visznek közelebb sem a társadalmi jelenség megértéséhez, sem a meglévő ellátó rendszer funkcióinak tökéletesítéséhez. Ezzel szemben nem tudunk eleget arról, hogy milyen okok miatt, s mi módon, hogyan zajlanak le a folyamatos helyváltoztatások a lakástalanok világában, milyen kényszerek és választások, előnyök és hátrányok mentén bonyolódnak e mozgások, s ezek között mikor, s miért „esik a választás” az intézményes ellátás egyikére, vagy másikára (ennek pontosabb ismerete „csupán” a működtetett intézmények feladatainak tisztázásához lenne elengedhetetlen).

Tapasztalataink szerint feltételezhetjük, hogy a szállást nyújtó intézményes ellátás előnyeként jöhet szóba maga a primer lakhatási lehetőség, az élelemhez, mosdáshoz, orvosi és szociális segítségnyújtáshoz jutási lehetőség, egyfajta védelem és biztonság, az informális kapcsolatok ápolása, ezen keresztül információk, munkaalkalmak, megélhetési technikák kicserélése, és még ki tudja milyen lehetőségek, ugyanakkor a privát szívességi lakhatási lehetőséghez képest hátránnyként vehetjük számba a korábbi személyes kapcsolatok megszakadását, az idegen emberekkel való összezártságot, az ebből adódó új konfliktusokat, másfajta magányt, a deklasszálló és hospitalizáló folyamatok beindulását, addigi fennmaradási készségek kikopását, elvesztését. Annyit látunk mindebből, hogy az egyes helyzetek szintjén távolról sem egyértelmű, hogy az egyéb lakhatási lehetőségekhez képest a „2/94-es” aktuálisan több előnyt, vagy hátrányt jelent-e³⁷. Annyit látunk, hogy a „lakásvesztőket” mintha kevésbé vonzaná az intézményes ellátási rendszer, mégis sokszor rákényszerülnek igénybe vételére, jobban rászorulnak bizonyos külső segítségre, kevesebb informális kapcsolatuk van e világból, nagyobb hullámvázásokon

³⁷ Többek között a 2/1994. sz. NM. rendelet szabályozza az intézményes hajléktalan-ellátás során nyújtandó szolgáltatásokat.

Tíz év után

mennek keresztül, míg a „lakástalanok” inkább ki-bejárnak az intézményes és nem-intézményes lakhatási formák között, forognak a lakástalanság világán belül.

A felmérés alapján a mára kialakult főbb szállásnyújtó intézmény típusokra vonatkozóan felmerül a kérdés, mennyiben és miért nyújtanak különböző színvonalú és fajtájú szolgáltatásokat a fapadosok, illetve az átmeneti szállók? Hiszen azt látjuk, hogy a fapadosok jórészt nem a fedél nélküli utcán élőket szolgálják ki, igénybevevőik között igen sok a fiatal-középkorú, a munkaképes, sokukról feltételezhető, hogy külső segítséggel csak átmeneti használói lennének e szállásoknak. Ezért indokolt lenne éppen a fapadosokhoz kapcsolva felkészült szociális munkásokat biztosítani. A fapadosokat felkeresők kisebb része viszont éppen hogy valamilyen komplex, specializált intézményes ellátást igényelne (szociális otthon, védett részleg, lábadózó). Ez utóbbi szolgáltatások, intézménytípusok a jelenlegi átmeneti szállók egy részéből lennének kialakíthatóak, mivel ezek jelenlegi használóinak viszont egy nem kis része egyszerűen lakástalanként, a piaconál olcsóbb szálláslehetőségként használja e szállókat, anélkül, hogy akár ők, akár az őket „körülvevő” („odaszabályozott”) szociális munkások tudnák, hogy voltaképpen mit is kezdenek egymással. Igencsak kérdéses, hogy a primer lakhatási, lakástalansági problémára válasz-e az intézményes keretek közötti szállásnyújtás (szerintünk az esetek döntő részében ez másképp lenne megoldható, különböző támogatott lakhatási formákkal), az említett specializált szolgáltatásokat nyújtó intézményes ellátási formák, valamint a jövedelemnélküliek számára nyújtható ingyenes, fapados ellátás viszont a jelenleginél több szociális munka koncentrálását igényelné³⁸.

Egyfelől azt mondhatjuk, hogy természetesen az utcán élők számára is biztosítani kell a védett fedélhez jutás lehetőségét - ez azonban nagyon keveset ér, ha nem állnak rendelkezésre mellette hozzáférhető egészségügyi ellátási formák, nappali szociális szolgálatok mosási, mosakodási lehetőségekkel, a szociális ügyek intézésére, mozgó, ún. utcai szociális munkások stb. A másik oldalról viszont azt mondhatjuk, hogy különösen egy olyan kétmillió nagyvárosban, ahol a

³⁸ Ez ismét azt támasztja alá a szabályozást és a finanszírozást tekintve, amit már régóta javasolunk, nevezetesen, hogy külön kellene választani végre a lakhatás biztosításához kapcsolódó költségek normatív finanszírozását a hozzá különböző formában és intenzitással kapcsolódó szociális segítségnyújtás finanszírozásáról.

Tíz év után

piaci elveken nyugvó lakhatási formák a meghatározóak - miközben annak szociális kiegyenlítő eszközei rendkívül fejletlenek -, hullámszó, de igencsak jelentős igény van olcsó, akár majdnem ingyenes lakhatási lehetőségekre is a piaci és egyéni krízishelyzetek áthidalása érdekében. Ezeknek a lakhatási lehetőségeknek csak egyik formája a lakhatás "természetbeni" biztosítása (másik lenne a pénzbeli támogatás), s ezen belül is csak az egyik forma a szállásjellegű, sőt az ún. hajléktalanszállás jellegű lakhatás. Az így jelentkező lakhatási szükségletekkel is (sok más mellett) az ún. hajléktalanellátás találja szembe magát. A mára kialakult ún. hajléktalanellátás egyetlen esélye, ha megpróbál kitörni ebből a diszfunkcionális helyzetből: vagy úgy, hogy maga köré harcolja a lakástalanok ellátását szolgáló - elsősorban pénzbeni támogatások formájában elképzelhető - segítő rendszert, vagy úgy, hogy önmagát újradefiniálva fokozatosan megpróbálja kiterjeszteni eszközeit a lakástalanok ellátására is. Ez utóbbi kényszermegoldás mindazonáltal hatalmas veszélyekkel is jár. Hogy csak kettőt említsünk: tovább deklasszálja a fedél nélküliek irányába a lakástalanok széles tömegeit, s közben minduntalan óhatatlanul kiszorítja a fedél nélkül lévők egy részét.

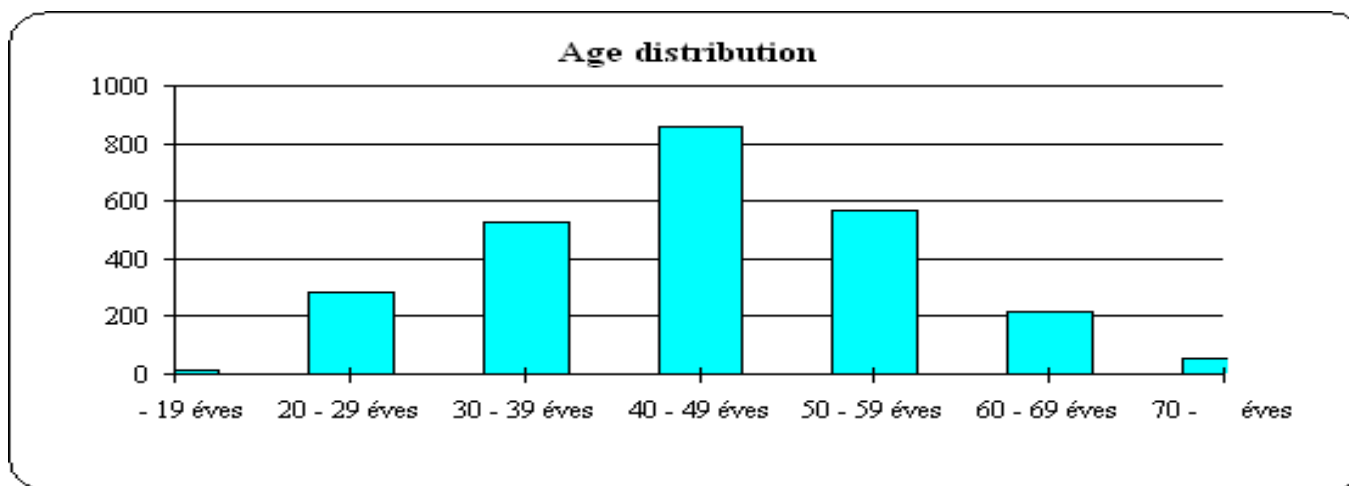
Melléklet: Az 1999. február 3-i felvétel alapadatai

A margó szélén

Homeless in Budapest 1998.II.3.	Number	%	Homeless for one year	%	Men	%	Women	%	In night shelter	%	In temporary hostel	%	Average age	On average homeless for...months	Last time lived in a flat (months)	Educational level	Pocket money (Ft)
	2539	100	416	17	2065	81	474	19	949	38	1406	55	45	63	60	9,3	662
AGE																	
- 19 éves	14	1	12	3	8	0	6	1	3	0	11	1	19	8	19	7,7	618
20 - 29 éves	286	11	80	20	215	11	71	15	115	12	159	12	25	40	33	9,0	1008
30 - 39 éves	524	21	88	22	439	21	85	18	241	25	251	18	35	60	52	9,1	830
40 - 49 éves	858	34	120	29	704	34	154	33	355	37	448	32	45	67	60	9,6	684
50 - 59 éves	568	23	84	21	465	23	103	22	190	20	352	25	54	66	66	9,5	428
60 - 69 éves	214	9	22	5	176	9	38	8	41	4	137	10	63	72	82	8,8	445
70 - éves	51	2	3	1	44	2	7	2	4	0	26	2	73	84	106	9,2	476
Sum	2515	100	409	100		100	464	100	949	100	1384	100	45	57	60	9	641

**Otthontalanul...
Tégy az emberért!**

Tíz év után

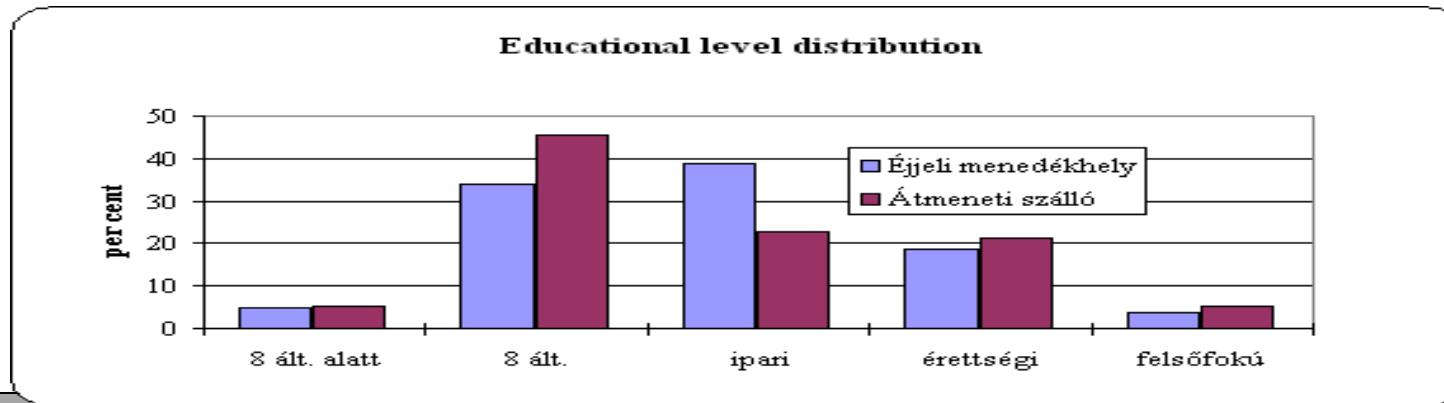

SEX

Men	2065	81	305	73					867	91	1017	72	45	66	62	9,4	671
Women	474	19	112	27					82	9	389	28	44	48	46	8,8	611
Sum	2539	100	417	100					949	100	1406	100	44	57	54	9,1	641

**Otthontalanul...
Tégy az emberért!**

Tíz év után

EDUCATIONAL LEVEL																	
8 ált. alatt	135	5	19	5	102	5	33	7	44	5	73	5	52	72	86	4,0	500
8 ált.	995	40	165	40	753	37	242	53	314	34	623	46	43	64	64	8,0	567
ipari	737	30	119	29	676	33	61	13	361	39	313	23	43	63	56	10,0	709
érettségi	498	20	85	21	397	20	101	22	173	19	289	21	47	57	51	11,9	600
felsőfokú	113	5	20	5	96	5	17	4	36	4	70	5	49	53	49	16,2	1691
Sum	2478	100	408	100		100	454	100	928	100	1368	100	47	62	61	10	813

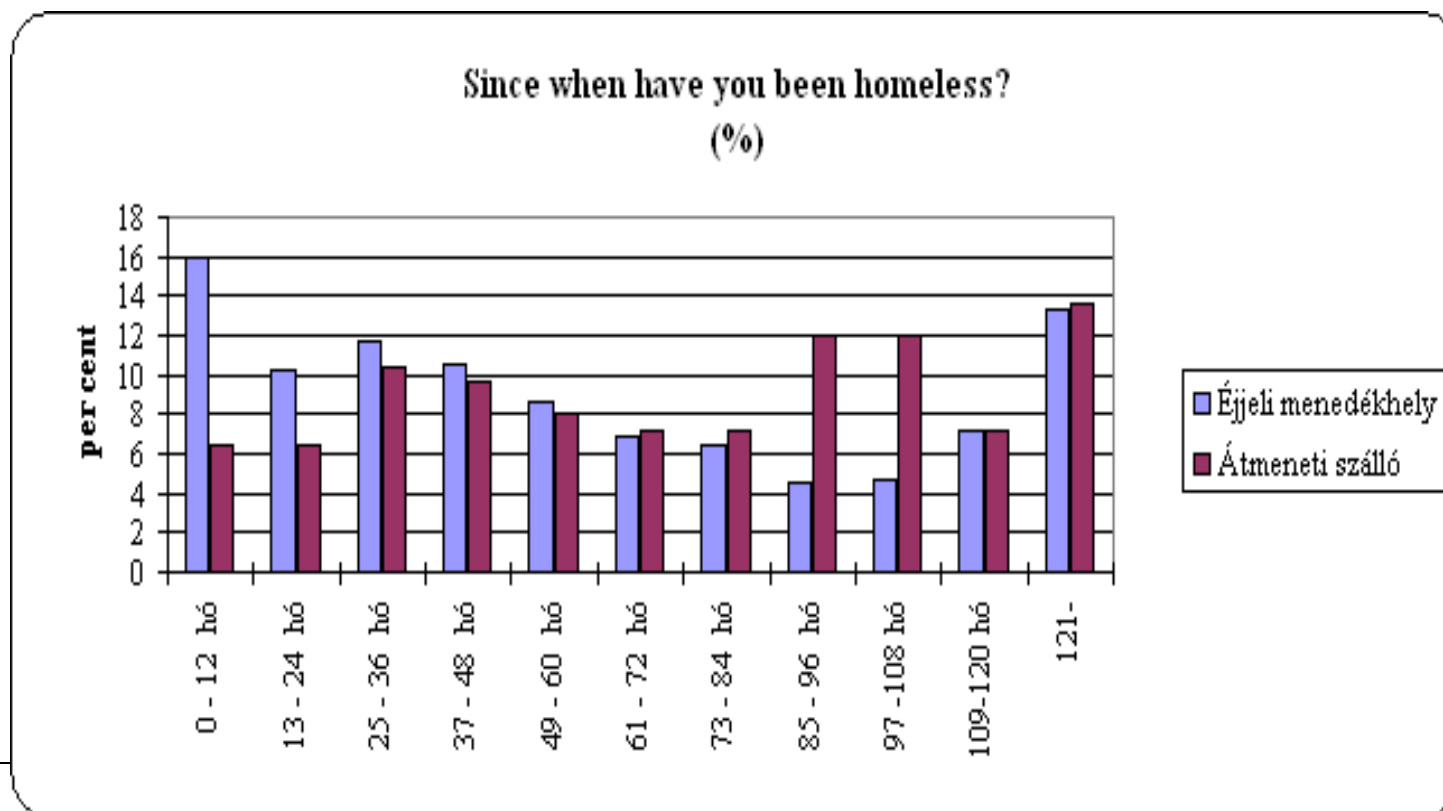
Otthontalanul...
Tégy az emberért!

Tíz év után

SINCE WHEN HAVE YOU BEEN HOMELESS?																	
0 - 12 hó	416	17			305	15	111	24	150	16	244	6	41	5	10	9,4	811
13 - 24 hó	308	12			230	11	78	17	96	10	197	6	45	16	24	9,3	785
25 - 36 hó	310	12			245	12	65	14	110	12	185	10	44	28	39	9,5	621
37 - 48 hó	257	10			198	10	59	13	99	11	140	10	45	40	47	9,4	522
49 - 60 hó	211	9			178	9	33	7	82	9	117	8	44	52	50	9,7	520
61 - 72 hó	169	7			144	7	25	5	65	7	93	7	45	63	69	9,1	670
73 - 84 hó	146	6			132	6	14	3	60	6	75	7	46	76	75	9,2	668
85 - 96 hó	120	5			109	5	11	2	43	5	60	12	48	87	88	9,2	701
97 -108 hó	111	4			100	5	11	2	44	5	47	12	47	100	83	9,3	531
109-120 hó	151	6			137	7	14	3	67	7	71	7	45	111	100	9,1	817
121-	312	12			269	13	43	9	125	13	160	14	47	190	154	9,0	511
Sum	2511	100				100	464	100	941	100	1389	100	45	70	67	9,3	651

**Otthontalanul...
Tégy az emberért!**

Tíz év után

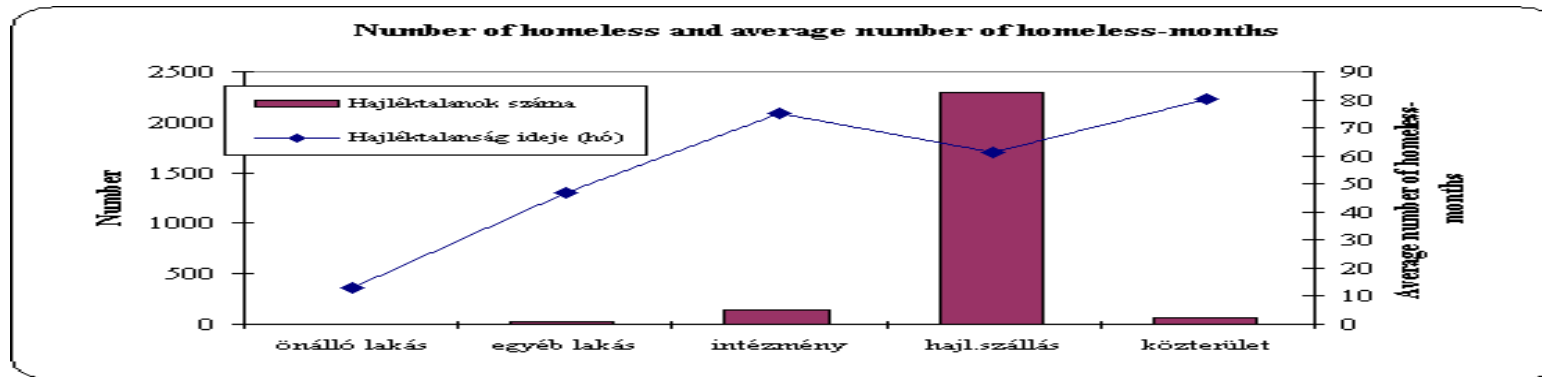
Otthontalanul...
Tégy az emberért!

Tíz év után

WHERE HAVE YOU BEEN SLEEPING YESTERDAY?																	
in a flat	2	0	0	0	2	0			1	0	0	0	45	13	0	10,0	750
in an other flat	30	1	10	2	27	1	3	1	15	2	8	1	39	47	33	9,6	543
in an institute	138	6	9	2	129	6	9	2	6	1	47	3	51	75	90	9,6	443
homeless hostel	2290	90	384	93	1836	89	454	97	900	95	1343	96	44	61	58	9,3	676
street	67	3	12	3	63	3	4	1	22	2	2	0	41	80	61	9,2	493
Sum	2527	100	415	100		100	470	100	944	100	1400	100	44	55	49	9,5	581

Otthontalanul...
Tégy az emberért!

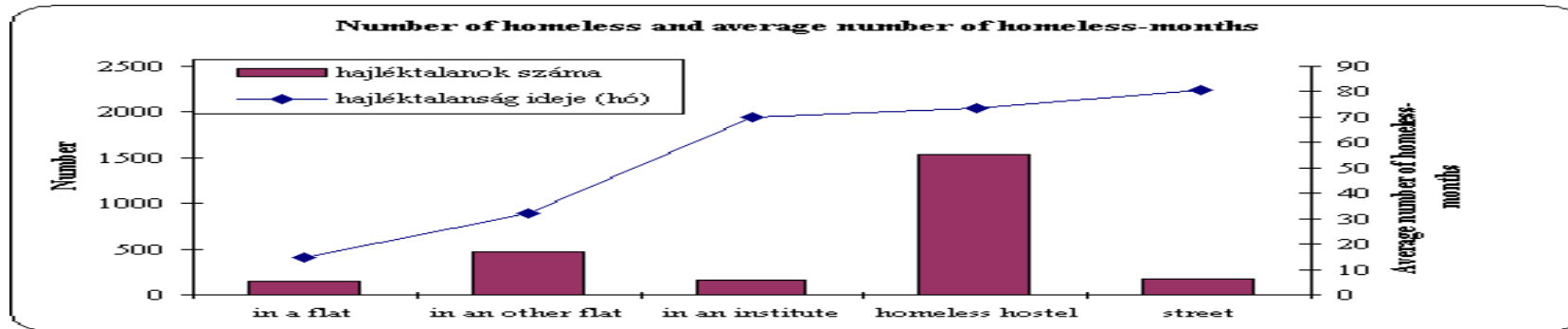
Tíz év után

WHERE HAVE YOU BEEN LIVING (SLEEPING) A YEAR AGO?																	
in a flat	151	6	105	26	113	6	38	8	69	7	71	5	43	15	10	9,6	1251
in an other flat	470	19	238	59	380	19	90	20	177	19	267	19	41	32	25	9,6	850
in an institute	157	6	23	6	136	7	21	5	37	4	85	6	46	70	78	9,6	416
homeless hostel	1535	62	35	9	1246	61	289	63	582	63	892	65	46	74	72	9,2	564
street	175	7	5	1	157	8	18	4	64	7	62	5	43	81	71	9,2	793
Sum	2488	100	406	100		100	456	100	929	100	1377	100	44	54	51	9,4	775

**Otthontalanul...
Tégy az emberért!**

Tíz év után

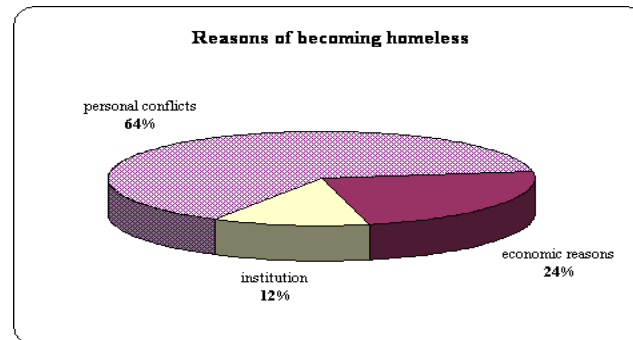

REASONS OF BECOMING HOMELESS																	
personal conflicts	1488	64	242	63	1199	64	289	65	572	71	841	62	45	60	58	9,3	617
economic reasons	551	24	97	25	438	23	113	26	133	17	378	28	46	62	61	9,4	611
institution	276	12	46	12	236	13	40	9	103	13	131	10	41	64	63	9,1	639
Sum	2315	100	385	100		100	442	100	808	100	1350	100	44	62	61	9,3	622

**Otthontalanul...
Tégy az emberért!**

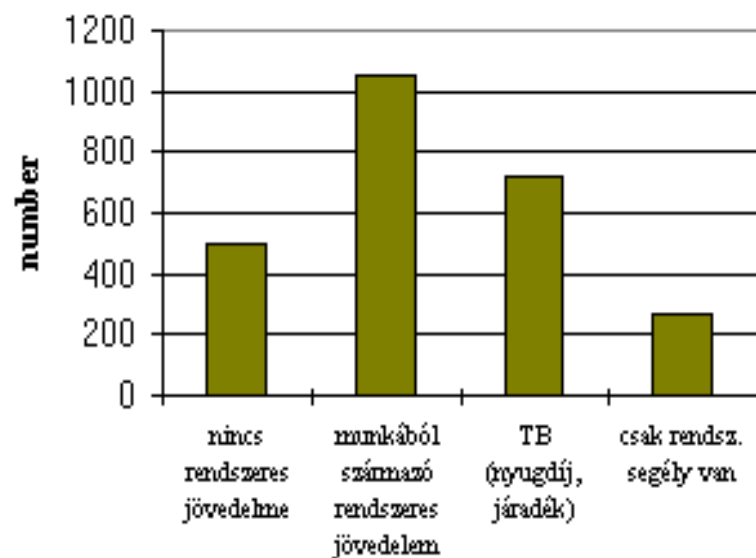
Tíz év után

DO YOU HAVE REGULAR INCOME?													45	62	60	9,3	660
No regular income	500	20	96	23	394	19	64	14	374	35	86	6	41	62	54	9,2	979
Income from work	1051	41	203	49	866	43	189	41	451	42	577	43	41	56	50	9,6	652
Income from NHS	721	28	78	19	567	28	154	33	139	13	521	39	53	70	73	9,1	587
regular support	267	11	39	9	211	10	56	12	109	10	151	11	44	68	71	9,1	507
Sum	2539	100	416	100		100	463	100	1073	100	1335	100	45	64	62	9,2	681
CAPABLE OF WORK																	
yes	1614	66	310	77	1290	65	324	70	624	72	922	66	43	57	53	9,4	700
no	832	34	92	23	690	35	142	30	244	28	474	34	49	74	75	9,2	560
Sum	2446	100	402	100		100	466	100	868	100	1396	100	46	65	64	9,3	630

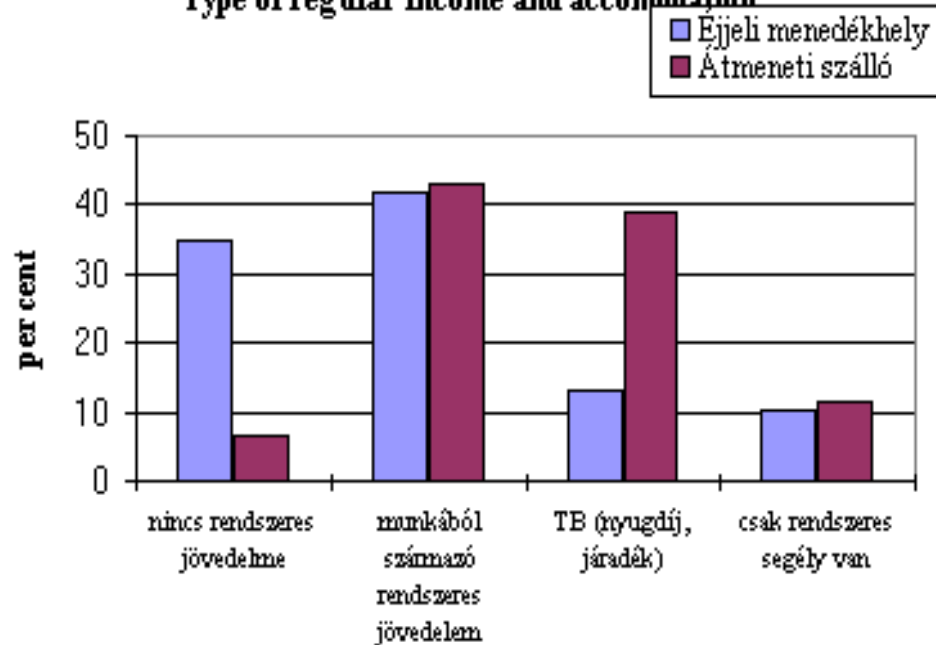

Tíz év után

Type of regular income

Type of regular income and accomodation

Otthontalanul...
Tégy az emberért!

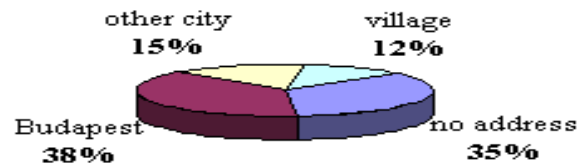
Tíz év után

PERMANENT ADDRESS																	
no permanent add.	874	35	97	23	710	35	164	35	317	34	514	37	44	74	71	9,3	628
Budapest	971	39	161	39	765	37	206	44	325	34	540	39	47	59	57	9,4	608
other city	376	15	83	20	322	16	54	12	179	19	178	13	41	50	43	9,3	702
village	293	12	73	18	247	12	46	10	123	13	156	11	42	57	55	9,2	894
Sum	2514	100	414	100		100	470	100	944	100	1388	100	44	60	57	9,3	708

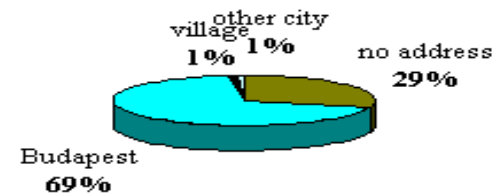
Otthontalanul...
Tégy az emberért!

Tíz év után

Permanent address

Temporary address

TEMPORARY ADDRESS

no permanent add.	731	29	141	35	650	32	81	18	463	50	183	13	43	60	55	9,4	746
Budapest	1710	69	253	62	1341	66	369	81	436	47	1181	85	45	64	63	9,3	641
other city	31	1	8	2	27	1	4	1	16	2	14	1	39	53	38	9,8	351
village	20	1	7	2	17	1	3	1	12	1	6	0	39	43	45	10,3	523
Sum	2492	100	409	100		100	457	100	927	100	1384	100	42	55	50	9,7	565

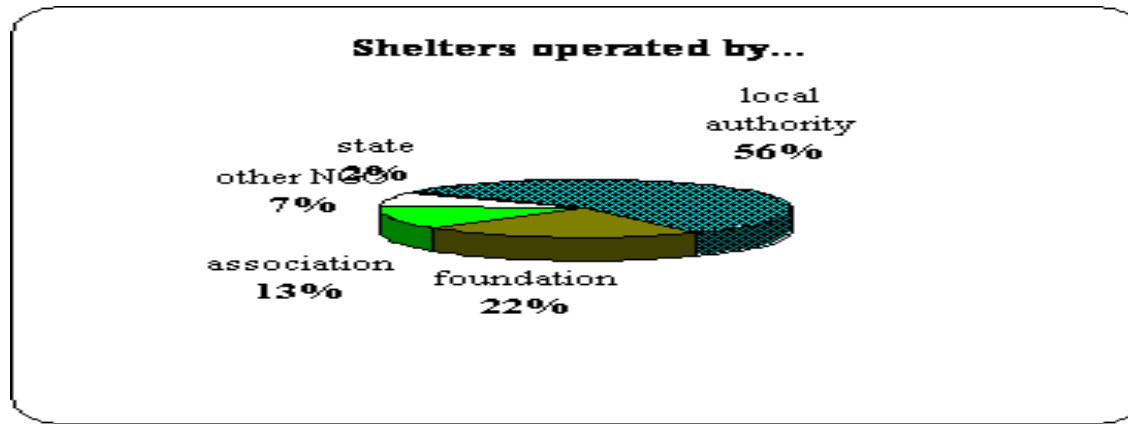
**Otthontalanul...
Tégy az emberért!**

Tíz év után

Shelters operated by...																	
state	38	2	4	1	38	2	0	0	31	3	7	1	40	71	66	9,6	748
local authority	1390	56	227	56	1001	50	389	82	349	37	991	70	46	57	56	9,1	571
foundation	557	22	92	23	496	25	61	13	320	34	197	15	44	65	62	9,7	1011
association	327	13	63	16	326	16	1	0	176	18	151	10	43	58	57	9,7	606
other NGO	172	7	17	4	148	7	24	5	74	8	63	4	48	99	87	9,3	492
Sum	2484	100	403	100		100	475	100	950	100	1409	100	43	65	56	9,6	659

Otthontalanul...
Tégy az emberért!

Tíz év után

TYPE OF ACCOMODATION																	
night shelter	949	37	150	36	867	42	82	17					42	64	56	9,4	777
temporary hostel	1406	55	245	59	1017	49	389	82					46	59	60	9,2	615
other institution	125	5	8	2	123	6	2	0					54	79	91	9,3	359
street	59	2	14	3	58	3	1	0					41	71	40	9,2	491
Sum	2539	100	417	100		100	474	100					46	68	62	9,3	561

**Otthontalanul...
Tégy az emberért!**

